

Ірен Роздобудько про...

Ірен Роздобудько

про

ЖИТТЯ
ВИДАТНИХ
ДІТЕЙ

Блезе Паскаля

Вольфі Моцарта

Ганса Андерсена

Катрусю Білокур

Чарлі Чапліна

Ірен Роздобудько

про

Блезя Паскаля
Вольфі Моцарта
Ганса Андерсена
Катрυσю Білокур
Чарлі Чапліна

Ірен Роздобудько про Блеза Паскаля, Вольфі Моцарта, Ганса Андерсена, Катруся Білокур, Чарлі Чапліна. – К.: Грані-Т, 2007. – 144 с., іл. (Серія “Життя видатних дітей”).

Ірен Роздобудько – відома українська письменниця, неодноразова лауреатка різноманітних конкурсів. Саме вона написала історії з життя п'яти маленьких героїв для першої книжки нової серії видавництва. Паскаль, Моцарт, Андерсен, Білокур, Чаплін – усі вони є представниками різних сфер мистецтва й науки, об'єднані нестримним прагненням до нового й незвичайного. В основі розповідей лежать факти з дитинства геніальних особистостей, а талантом письменниці вони перетворені в мистецький твір з оригінальною композицією та несподіваним моральним підтекстом.

Книга адресована учням молодших і середніх класів. А також усім, кого цікавить мистецтво, життя видатних людей і хороша проза.

ISBN 978-966-2923-77-3
ISBN 978-966-2923-78-0

© “Грані-Т”, майнові права

Ірен Роздобудько

про

Блезя Паскаля
Вольфі Моцарта
Ганса Андерсена
Катрусю Білокур
Чарлі Чапліна

ПЕРЕДМОВА НЕ ДЛЯ ДОРОСЛИХ

Ця книжка – для тебе. Бо я знаю: щойно дорослі прочитають її, як одразу поставлять купу запитань. А чи правда, що у Ганса Християна Андерсена був кіт на ім'я Лукойє? А чи правда, що маленький Блез Паскаль мріяв стати мушкетером? А чи правда, що Моцарт почув мелодію в рипінні дорожнього візка? І чи знала Катруся Білокур, про що розмовляють квіти? Чи малий Чарлі виступав на вулицях у червоних панчохах?

Але на ці питання я відповім лише тобі! А коли ти виростеш, то сам у всьому розберешся. І, сподіваюсь, більше дізнаєшся про цих людей. Прочитаєш їхні книжки, побачиш картини, послухаєш музику, вивчиш наукові закони, котрі вони відкрили.

А я розповім тобі казки. Хоча, я певна, кожне життя починається з казки, а продовжується так, як ти забажаєш сам...

З повагою
Ірен Роздобудько

Художник Аљона Котова

ЖАРИНКА З ХАТНЬОГО ВОГНИЩА

Це сталося за тої пори, коли не було комп'ютера, телевізора, телефона. Їх просто ще ніхто не вигадав. Але ж комусь треба було бути першим!

Жив один хлопчик, котрий вигадав пра-пра-прадідуся того сучасного комп'ютера, на якому ти граєш в ігри чи дивишся мультки.

Звали його – Блез Паскаль. Народився він у Франції, у маленькому містечку Клермонті понад 380 років

тому, коли ніхто й не підозрював про нинішні чудеса техніки.

Проте за тої пори жили Королівські мушкетери, гвардійці Кардинала, Прекрасні дами, Лісові розбійники, відчайдушні Пірати та інші шукачі пригод.

А до чого ж тут комп'ютер, запитаєш ти.

Отже, почнемо все до ладу...

* * *

...Одного весняного ранку на балкон будинку, в якому мешкав Голова Палати Зборів – тобто суддя – на ім'я Етьєн Паскаль, вийшла служниця у білосніжному фартушку. В руках вона тримала ночви з теплою водою. Служниця оглянула вузьку вуличку, яка була вимощена круглим камінням. Чи ніхто не йде під балконом? А потім тричі голосно вигукнула:

– Стережись води!
Стережись води! Стережись води! – і вихлюпнула воду з ночов просто на вулицю.

“Хлюп!” – сказала вода і розтеклася тротуаром. А потім струмками збігла в довгу вузьку канаву обабіч дороги.

Отак робили всі мешканці Клермонта: виливали воду й викидали сміття просто собі під ноги!

Так у ті часи робили майже всі...

Служниця повернулася до кімнати. І заходила до-помагати своїй господині – мадам Антуанетті Паскаль – сповивати малюка. Хлопчик недавно народився.

Батько Етьєн і матуся Антуанетта називали його Блезом.

* * *

Спочатку – майже цілий рік – хлопчик був спокійний та веселий. Батьки раділи, що він міцно спить, добре їсть, росте та всміхається вві сні.

А от коли Блезу виповнився рік, сталося ось що...

...Біля будинку, де мешкала родина, часто зупинялася баба, яка скидалася на відьму. До речі, в ті часи люди дуже боялися відьом і навіть полювали на них! Але мати Блеза була жінкою ро-

зумною, веселою і не вірила в забобони. Вона залюбки виносила тій бабусі їжу, давала гроші і приязно з нею розмовляла.

Подруги матусі Антуанетти часто попереджали її:

– Це недобра баба. Чаклунка!

Якось вранці матуся Антуанетта винесла маленького Блеза на прогулянку.

– Ой, який гарний хлопчик! – вигукнула баба. – Дайно я подивлюся на нього!

Матуся Антуанетта відкинула завісу, і стара глянула на дитину своїми темними очима. Малюк злякався і заплакав.

Відтоді в хаті Паскалів запанував безлад.

Маленький Блез нікому не давав спокою.

Раніше він дуже любив купатися у великих ночвах. Але зараз, побачивши воду, починав голосно кричати і дряпатися, мов кошеня.

Ці крики довели малюка до того, що він змарнів і занедужав.

Батьки почали хвилюватися за його життя.

* * *

– Вашого малюка зурочила та відьма! – казали подруги матусі Антуанетти. – Ми ж тебе попереджали! Навіщо ти була такою доброю до неї?!

Друзі татуса Етьєна стверджували те саме.

Батькам нічого не залишалося робити, як покли-
кати цю бабу до себе в дім. І розпитати, чи правду ка-
жуть люди.

Стара зайшла до кабінету. Вона була перелякана.

– Чи правда, що ти – відьма і зачаклувала мого сина? –
запитав у неї татусь Етьєн.

– Це кажуть заздрісні люди! – почала виправдову-
ватися стара. – Адже ваша дружина завжди дає мені
гроші й харчі!

Татусь Етьєн дуже засмутився. Якби ця баба справ-
ді виявилася чаклункою, то вона змогла б зняти чари
з маленького сина!

У відчаї він сказав:

– Якщо ти не зізнаєшся у своєму злочині, то мені до-
ведеться відвести тебе до суду!

Стара перелякалася ще дужче. І раптом... упала на
коліна. Вона розповіла, що багато років тому звертала-

ся до Етьєна Паскаля з
проханням захистити
її в суді (виявилось, що
ця бабуся була неаби-
якою злочинницею!).

– Тоді ви відмови-
ли мені, – розповідала
стара, – і я вирішила
помститися. Люди ска-
зали, що понад усе на

світі ви любите свого сина. От я і вирішила зачаклувати його на справжню смерть! А тепер я побачила, яка добра у вас дружина і який гарний син, й мені дуже прикро, що так вийшло...

Татусь Паскаль засмутився ще дужче.

– Невже тепер нічого не можна вдіяти і мій малюк – помре?!! Ох ти ж, стара відьмо! Що ж ти накоїла?! Як це можна виправити?

І стара чаклунка сказала, що виправити закляття можна тільки перенісши його на якусь іншу людину.

– Та ти що, бабо, геть з глузду з'їхала? – закричав татусь Етьєн. – Хіба ж я можу занапастити іншу людину, навіть ціною життя власного сина? Вигадай щось інше!

* * *

І тоді чаклунка підказала йому інший рецепт. Ось він:

– Нехай дитина, якій немає семи років, збере до сходу сонця дев'ять різних рослин. Принеси мені ці рослини, і я зроблю чарівний компрес. Його треба покласти дитині на животик, і вона одразу видужає! Але запам'ятай найважливіше, – суворим голосом додала вона. – Коли ви покладете цей компрес, малюк до півночі буде здаватися... мертвим!!!

Татусь Етьєн негайно попросив доньку свого друга – шестирічну дівчинку – зібрати необхідні рослини.

Вранці він відніс їх чаклунці, й вона зробила чарівне зілля.

А матуся Антуанетта поклала компрес на животики малюка...

Блез одразу принишк, заплющив очі і... перестав дихати.

– Дитина померла! – заплакала матуся Антуанетта.

Батько теж розхвилювався, але все ж таки сказав:

– Давай дочекаємось півночі... А там побачимо...

Цілий день у будинку Паскалів було тривожно. Малюк лежав тихо-тихо і не виявляв жодних ознак життя.

Батьки стояли над ним і молилися.

Аж ось настала ніч... А коли на небі зійшов великий круглий місяць, маленький Блез раптом солодко позіхнув. Його ручки й ніжки потепліли, очиці відкрилися, і він заплямкав губами – ніби просив поїсти.

І хлопчика відразу нагодували.

За кілька днів він геть одужав і більше не хворів.

Коли Блезові було вісім років, батько вирішив перевезти родину до столиці Франції – Парижа.

Хлопчику відразу сподобалось у цьому місті.

Великі будинки, палаці, багато церков! Надто ж полюбляв Блез розглядати чудернацькі кам'яні фігури на даху найвеличнішої церкви міста – Нотр-Дам. Або як її ще називали – Собор Паризької Богоматері.

А ще він із захопленням спостерігав, як за ґратами королівського палацу фехтують мушкетери.

Мабуть, він теж мріяв стати мушкетером, як і всі хлопці його віку.

Адже ці відважні вояки виглядали дуже мальовничо: капелюхи з гронами страусинового пір'я, широкі плащі, шпаги на гаптованих золотом і сріблом поворозках!

Але тато казав, що насправді життя мушкетерів не таке вже й солодке. Адже вони – військові. І мають виконувати всі накази Короля. А королі полюбляють воювати...

– Краще займатися науками і бути розумним, – зауважував тато. – Адже тоді ніякі королі не будуть тобою командувати!

Тато дуже любив сина. Йому не хотілося віддавати хлопчика в далеку монастирську школу, де він міг занедужати або стати неуком-бешкетником. Він вирішив сам навчати сина.

І почав розповідати Блезу про різні незвичайні явища природи. Наприклад, про те, чому під час грози на небі з'являється блискавка.

З чого складається порох.

Чому вдень світить сонце, а вночі – місяць.

Як влаштований годинник.

Куди взимку відлітають пташки.

Але найважливішими з усіх наук татусь Паскаль вважав знання іноземних мов та граматику.

– Якщо ти знаєш багато мов і пишеш без помилок, – казав він Блезові, – то зможеш вільно спілкуватися з усім світом! Адже крім нашої, французької мови, існують ще й німецька, англійська, італійська. А найскладніша мова, якою говорять науковці, – латина. Латиною написані наймудріші книги на світі. А тому будемо вчити саме її!

Але маленькому Блезу кортіло робити свої власні відкриття.

І одне він таки зробив!

Це сталося під час... обіду. Служниця принесла Блезові тарілку з супом із цибулі – французи й зараз любляють цю страву. Блез узяв ложку і випадково вдарив нею по краю фаянсової тарілки:

– Дзень!!!

"Дзень-дзень-дзень..." – покотилася луна великою обідньою залю.

Блез прислухався. І ще раз ударив по тарілці.

Вона знову дзенькнула.

І знову залю пішла луна.

– Чому звук не стишується одразу? – запитав Блез.

– Не бався, а їж! – відказав батько.

Та Блез і не думав бавитися!

Після обіду він узяв до рук ложку і... почав робити інші досліді. Стукав нею по різних предметах і дослухався – скільки триватиме відлуння від дерев'яних меблів, скляних пляшок чи металевого дзвоника, що висів на дверях будинку.

Дерево відгукувалося коротко і глухо: "Кхе!". Це дуже нагадувало кахикання їхнього старого садівника.

"Дзиу-у-у – дзи-и-и!" – дзвеніло скло. І Блез морщив носика, бо саме таким тоненьким голосом нянька кликала його митися перед сном.

Але хлопчик зауважив, що скляні речі відлунюють довше, ніж дерево.

А от невгамовний металевий дзвоник на дверях взагалі співав довго на всі голоси!

Походивши таким чином по всьому будинку, маленький Блез прийшов до висновку, що різні предмети по-різному зберігають звук! А часом і зовсім його не

мають. Наприклад, подушка, по якій Блез теж вдарив ложкою – зовсім не звучить! А чому?

На той час Блез уже навчився писати. Він сів за стіл і... написав трактат (так називалися у ті часи наукові праці) про те, як предмети зберігають відлуння.

Це була його перша наукова праця.

(До речі, ти можеш і сам повторити ці досліді й на власні вуха почути різницю між тим, як довго бринить метал, скло чи дерево.)

* * *

...Одного пізнього вечора Блез сидів у дубовому кріслі, занурившись у нього так глибоко, що його геть не було видно. Він любив отак ховатися в батьковому кабінеті й слухати, про що той говорить зі своїми

гостями. Крісло було таке велике – мов будинок чи корабель, а Блез такий малий – наче мурашка. Ніхто його навіть не помічав.

Якби помітили, то негайно відправили б спати!

Батько і гості весь час про щось говорили і навіть сперечалися.

Та Блезові було незрозуміло, про що йдеться.

Всі батькові гості були дуже розумними людьми.

– Шановний пане Пайоре, – казав батько, звертаючись до одного з присутніх, – яка може бути пропорція між фігурами, які не схожі одна на одну? Як виміряти коло прямою лінією?

– О шановний друже, – веломовно починав пан Пайор. – Для того існує тридцять друга теорема Евкліда!

“Що це все означає? – міркував маленький Блез. – А може, тато говорить тою невідомою мовою, яку змушує вчити мене? Тою... як її... латиною?..”

– Тато, а хто такий Евклід? – не витримав Блез.

– А ти що тут робиш? – розгнівався тато. – Тобі час вкладатися до ліжка!

Блез тяжко зітхнув і вийшов з кімнати – він звик слухатися тата.

Але ще довго не міг заснути.

“Батько змушує мене вчити граматику, – ображено сопів він. – А сам знає такі цікаві речі – про числа, різні фігури, які креслить на папері, про якісь... тео...

теореми... які треба доводити! А що це за країни, котрі називаються Геометрія та Математика? Як до них потрапити?"

І Блез вирішив негайно дізнатися про все в батька.

За сніданком хлопчик запитав:

– Що таке Геометрія та Математика?

Батько невдоволено насупив брови.

– Тобі ще рано знати про такі речі! – відказав він. –

Це складні науки для дорослих.

Блез образився і вже закопирісав губи, щоб розревітися.

– Ну добре, – пом'якшав тато. – Геометрія – це наука про те, як побудувати правильні фігури і знайти пропорції між ними. А математика – наука про числа. Але ти все одно зараз нічого не зрозумієш. Поки що все це тобі не потрібно.

...І тато вирішив сховати від маленького Блеза свою бібліотеку, в котрій було безліч наукових книг. Усі стелажі з книжками він замикав великим мідним ключем. А ховав його до кишені.

“Якщо тато не хоче мені пояснити, як малювати правильні фігури, – вирішив Блез, – то я сам навчуся їх малювати! І сам знайду, чим вони схожі, а чим – різняться!”

Він підкрався до коминка і паличкою вигріб з нього жарину. Вона впала на килим, що лежав біля вогнища і... пропала в ньому круглу чорну дірку. Блез узяв жарину в долоню і почав перекидати її з руки в руку, дмухав на неї, аж поки вона охолола і стала вуглинкою. Тоді Блез ліг на підлогу і спробував намалювати на ній таку саму дірку – кружечок. Він ще не знав, що в науці такий кружечок зветься – “коло”.

Кружечок вийшов негарний, кривобокий. Хлопчик стер його рукавом своєї білої сорочки і знову почав малювати. Цього разу кружечок вийшов гарний. Блез насупився і подумав, що пряма лінія теж може бути круглою! Якщо, маючи, увесь час заокруглювати її краї.

А якщо це так, то, мабуть, можна якимось чином виміряти довжину цієї круглої лінії?

Хлопчик зрадів, що зробив таке чудове відкриття, і вже хотів було розповісти про це батькові. Аж раптом подумав: а якщо в цей кружечок вмістити іншу фігуру? Наприклад, трикутник. Що з того вийде?

І Блез почав малювати в кружечку трикутник.

Скінчивши роботу, хлопчик здивувався: всі боки трикутника були рівні! Але чи так воно є насправді?

Блез тихенько прокрався на кухню і... відірвав поворозку від фартуха, що висів на стільці.

Мотузком він старанно виміряв усі боки трикутника. Вони справді були однакові!

Висолопивши язика від натуги, Блез почав малювати інші фігури і вписувати в них кружечки та прямокутнички. І знову вимірював лінії мотузкою. А вугликом записував на підлозі, скільки чому дорівнює.

* * *

Блез так захопився цим заняттям, що не помітив, як уся підлога вкрилася кресленнями. А його сорочка стала чорна від вугільного пилу. Проте хлопчик зробив багато цікавих висновків. І навіть не помітив, якого безладу наробив у кімнаті.

Несподівано до зали увійшов батько...

Блез від переляку заляк на місці. Батько теж не міг вимовити й слова. Він уважно роздивлявся креслення.

А потім схопився за голову і погукав посильного.

Як ти вже знаєш, у ті часи не було телефонів! Якби був такий апарат, то батько Блеза Паскаля негайно кинувся б до слухавки і зателефонував своєму другові – математику пану Пайору.

А так йому довелося писати записку: "Негайно приходь до мене. Сталося диво!". Посильний щодуху помчав до будинку пана Пайора.

Тато в цей час нервово ходив по кімнаті. І якось дивно поглядав на переляканого сина.

"Ой, що зараз буде!..
– хвилювався Блез. –
Мабуть, тато мене сваритиме не сам – він ще й дядька Пайора покликав на допомогу!"

...Пан Пайор прийшов за кілька хвилин. Але дорослі не стали сварити хлопчика. Вони мовчки схилилися над підлогою.

Обоє щось мугикали собі під ніс, хитали головами і весь час повторювали: "Це неймовірно!"

Блез готувався до найгіршого. Авжеж, неймовірно, – такий маленький хлопчик, а замурзав усю підлогу великої зали!

Але справа була зовсім не в цьому! Коли тато з паном Пайором нарешті відірвалися від свого заняття, обличчя їхні сяяли!

– Це ж доведення тридцять другої теореми великого давньогрецького геометра Евкліда! – вигукнув пан Пайор. – Неймовірно! Неймовірно!

– Неймовірно! Диво! Дивина! – відгукувався тато.

– Як ти міг сам додуматись до такого? – звернулися вони до розгубленого хлопчика.

Той стояв і не знав, що сказати.

– Я... Я... – пробурмотів він винувато. – Я просто поєднував рисочки та кружечки і вимірював їх мотузком... Я... Я... більше не бу-у-уду-у-у...

І Блез гірко заплакав.

Тоді тато взяв сина на руки і лагідно сказав:

– Рисочка в геометрії називається прямою лінією, а кружечок зветься колом. Певне, тобі варто про це знати.

Після цього випадку тато більше не ховав від сина книжки. Він дав йому прочитати книгу Евкліда, котра мала назву "Початки". І навіть не виганяв хлопчика з кабінету, коли до нього приходили друзі-науковці. Нехай слухає розмови, нехай вчиться! Адже тато зрозумів, що в його родині зростає звичайнісінький... геній.

...Якось тато повіз Блеза на прогулянку до найкрасивішого місця поблизу Парижа – королівського палацу, котрий називався Версаль. Спочатку карета їхала вузькими вуличками, а далі мальовничим гаєм. На деревах співали пташки, повз карету мчали вершники. Адже в ті часи їх було багато! Певно, тому що ніхто ще не винайшов двигунів для автомобілів чи автобусів.

Довізши тата з сином до палацу, кучер сказав:

– З вас шість су, панове! (Так тоді називалися французькі гроші.)

Тато дістав з гаманця жменю монет і простягнув кучерові. Той поклав монети на долоню і почав довго-довго рахувати їх.

Хлопчик занудьгував.

Йому кортіло швидше погуляти парком! А кучер знай перебирав і перебирав монетки в руці. Нарешті він відрахував гроші, а здачу простягнув татові.

– Чому він так довго? – запитав Блез.

– Тому що він – простий чоловік і не вчив математику! – пояснив батько. – Йому тяжко рахувати!

Блезові здалося це дивним. Адже математика – така захоплююча наука. Як можна її не знати?

– А наша служниця може рахувати? – знову запитав він.

– Звісно, ні! – відповів тато.

– А кухар? – не вгавав Блез.

– І кухар не вчився цьому, – відказав тато й додав: – Але найгірше те, що й чиновники, які працюють у скарбниці самого короля, теж погано рахують! Просто біда...

Почувши таке, Блез почав фантазувати: от якби вигадати таку машину, котра могла б рахувати сама!

І не тільки рахувати, а й служити звичайній людині, як... друга голова! Тобто – другий, додатковий мозок! І цей другий мозок був би точний, мов та машина.

Ти вже здогадуєшся, куди сягнула його думка?

Звісно ж, Блез Паскаль замислився про майбутній комп'ютер!

* * *

Відтоді Блез малював у своїй уяві таку незвичайну машину, котра могла б думати й рахувати за людину.

Але зробив її через кілька років, коли став юнаком.

Це була невелика прямокутна скринька з металу. На її кришці – вісім круглих отворів.

Довкола цих отворів Блез викарбував цифри від одиниці до дев'яти.

А на кожен такий отвір почепив коліщатко із багатьма зубцями.

Один із зубців зробив найдовшим, щоб він був схожий на гачок.

Якщо хтось задавав машині завдання на складання чисел і кру-

тив перше коліщатко, то великий зубець-гачок чіплявся за зубець іншого коліщатка. Таким чином, прокручувалися всі вісім! І машина видавала правильну відповідь!

Цю дивну скриньку згодом назвали "Колесом Паскаля".

* * *

Мабуть, варто розповісти і про те, що було далі?

Адже коли ти виростеш і вчитимешся в старших класах, то обов'язково зустрінешся з відкриттями великого французького вченого, філософа та письменника Блеза Паскаля. І навіть будеш вчити їх напам'ять!

Отож повернемося туди, де ми й починали свою розповідь.

...Вулицями Парижа дзвінко цокали копита коней – то вирушали у військові походи відважні мушкетери.

В королівському палаці – Луврі – плів свої інтриги підступний кардинал Рішельє.

Король Людовік влаштовував гучні бали та бенкети...

А в цей самий час, за стінами будинку, номер якого тепер ніхто не знає, народжувалися нові науки та відкриття. Їх робив Блез Паскаль.

Деякими предметами, які він винайшов, та законами математики і фізики, які він відкрив, ми користуємося й зараз!

Наприклад, Блез Паскаль винайшов... шприц. Той самий, яким роблять уколи та щеплення.

Він удосконалив барометр – прилад, за яким дізнаються про тиск повітря.

А ще він намалював проект багатомісної карети, в якій може одночасно їхати кілька десятків людей. Згадаєшся, про що йдеться? Звісно ж, про майбутній автобус!

Зробивши безліч відкриттів, Блез Паскаль зайнявся літературою і написав кілька цікавих книжок.

Як виростеш, обов'язково прочитай їх.

І... згадай цю розповідь про хлопчика, який одного разу почав малювати на підлозі звичайнісіньке коло.

Власне, всі великі відкриття починаються з... маленької яскравої жаринки, яка має світитися у твоєму допитливому розумі!

Історія людини в історії людства

Блез Паскаль – французький математик, фізик, письменник, релігійний мислитель, засновник сучасної теорії вірогідності.

Народився в місті Клермон-Феррані 19 червня 1623 року в родині королівського службовця та знавця математики й астрономії Етьєна Паскаля.

Мати хлопчика померла, коли йому було лише 3 роки.

Батько перевіз родину до Парижа і, покинувши службу, зайнявся вихованням дітей – маленького Блеза та двох його сестер.

Блез Паскаль зробив багато наукових винаходів: калькулятор ("Паскалеве колесо"), багатомісний омнібус, шприц, гідравлічний прес, удосконалив барометр.

Писав книги, трактати про арифметичний трикутник, рівновагу рідин. Його ідеї згодом стали підґрунтям для розробок інтегрального обчислювання.

•

Художник Ольга Новікова

ГРАЙЛИВИЙ ВОЛЬФІ

ЯК ВОЛЬФІ ВПЕРШЕ ПОЧУВ МУЗИКУ

Двісті п'ятдесят років тому, в січні, на маленьке австрійське містечко Зальцбург падав сніг...

Він був дрібний і такий рясний, ніби хтось сипав на землю цукор. Від цього все місто було схоже на вершковий торт...

Ось одної такої зимової днини в родині придворного музиканта Леопольда Моцарта народився хлопчик.

Йому дали дуже складне ім'я:

Йоганнес

Хризостомус

Вольфгангус

Теофіліус

Амадеус.

– Можна я називатиму його просто Вольфі? – запитала батьків старша сестричка Нанерль.

– Звичайно, Нані! – дозволив тато.

– А коли я зможу з ним погратися? – знову запитала дівчинка.

– Він ще надто малий. Нехай поспить, – сказала мама.

Але хлопчик не хотів засинати. Він закричав так голосно, що Нані затулила вуха руками. Малюк виявився такий галасливий, що тато з мамою і навіть стара служниця Тереза ніяк не могли його вгамувати.

Мама весь час колихала хлопчика на руках.

Тато надимав щоки і дмухав на сина, зображаючи вітер.

Стара служниця Тереза трусила над ним своїм блискучим кухарським ополоником.

Нані показувала братикові свої ляльки.

Марно!

Одного разу, щоб заглушити дитячий лемент, тато спересердя вдарив по клавішах свого музичного інструмента – клавесина.

– До! Ре! Мі! – заспівали клавіші.

Зачувши незнайомі звуки, малий перестав галасувати й повернув голівку в бік музики.

– Він замовк... – здивовано прошепотіла мама.

– Тату, грай ще! – вигукнула Нані.

– Грайте, пане Моцарте, а ми хоч трохи відпочинемо від цього репету, – сказала служниця Тереза.

І тато почав грати. Він грав, аж поки малюк заснув. І вся родина зітхнула з полегшенням.

Незабаром тато помітив, що дитинча завжди завмирає, коли починають співати клавіші. А як мелодія уривається, то знову плаче.

“Мабуть, з нього виросте музикант...” – подумав тато.

ЯК ВОЛЬФІ ПОЦІЛУВАВ КЛАВЕСИН

Поки Вольфі лежав у колисці, тато давав уроки музики старшій доньці.

Але Нані неохоче бралася до вправ. Над усе на світі вона любила бавитися зі своїми ляльками.

Коли Вольфі трохи підріс і навчився вилазити з колиски, він почав прокрадатися до татового кабінету, звідки линула музика. Сидів там у кутку й уважно спостерігав, як тато і Нані натискають на довгі білі та чорні дощечки, котрі починають співати під їхніми пальцями.

Якось Вольфі сам зайшов до музичної кімнати. У напівтемряві він прискіпливо оглядав дивний лакований ящик на довгих ніжках.

“Від чого він співає? – міркував хлопчик. – І чому мовчить, коли поруч немає тата?”

Коли Вольфі запитав про це сестричку, вона пояснила:

– У клавесина є клавіші. Це ті дощечки – чорні й білі. Тато натискає на них пальцями – й вони співають!

– А мене ті дощечки послухаються? – запитав Вольфі.

– Ні! Для цього потрібно знати ноти. Кожна клавіша – то окрема нота. Їх треба вчити! Це дуже складно, – сказала Нані.

“А я все одно спробую!” – вирішив Вольфі.

Наступного дня, коли тата не було вдома, він підібрався до клавесина.

Чи скоряться йому чорні та білі дощечки так само, як татові й Нані?

Щоб дотягнутися до клавішів, хлопчик став навшпиньки.

Потім підстрибнув.

Закрутився на одній нозі і ледь не впав.

Усе марно! Не дістати до клавіатури!

Тоді він просто поцілував клавесин у прохолодну лаковану поверхню. І вона здалася йому солодкою...

ЯК ВОЛЬФІ НАСПІВУВАВ ТАТОВУ МЕЛОДІЮ

Відтоді у Вольфі з'явилася мрія: скоріше вирости й сягнути клавішів. Ніякі іграшки не приваблювали його! Ляльки з ганчірок та олов'яні солдатики не вміли співа-ти, а дерев'яний коник лише одноманітно поскрипував.

Найдужче любляв хлопчик сидіти на підвіконні, тому що з вулиці було чути звуки. І їх лунало так багато!

Ось – цок-цок-цок! – проїхала карета Архієпископа.

Ось – плюх-плюх-плюх! – пройшов повз будинок ри-балка у високих гумових чоботях.

Ось – о-ох! – у квіткарки випав із рук трояндовий букет. І білі пелюстки – фу-у-ух! – закрутив, немов у тан-ку, вітер.

Усе це дуже схоже на музику: цок-плюх-ох-фух...

Вольфі кортить хутчіше зіграти її. Але він не знає, як це робиться!

Щоранку мама наливає йому кухлик молока.

– Випий, синку! – вмовляє мама. – Швидше виростеш!

– І тоді я зможу грати на клавесині?

– Для цього ти ще малий! – каже мама.

– І не знаєш нот! А я знаю! – вигукує Нані, показує братові язика і прожогом випиває свого кухлика.

Замість того, щоб зробити те саме, Вольфі раптом починає наспівувати: “Ла-ла-ла”.

– О Господи! – сплескує руками тато. – Це ж моя мелодія! Я її грав гостям учора ввечері! Хіба він міг її запам’ятати?

– Звичайно ж, не міг! – каже мама. – На той час він уже спав. Та й двері в музичну кімнату було зачинено!

Оце так! Батьки йому не вірять! Вольфі заспівав ще голосніше.

Родина притихла.

Це була музика, яку батько вночі награвав для своїх гостей!

– Дивно... – нарешті вимовив приголомшений тато й додав: – Нема ради – завтра ж почну вчити його музики...

ЯК ВОЛЬФІ ВПЕРШЕ НАТИС НА КЛАВІШІ

Вольфі ледь дочекався ранку! І навіть випив кухлик молока.

Після сніданку тато урочисто посадив сина на стілець перед клавесином. Та ось лихо: руки не дотягуються до клавіатури! Що робити?

Поклали на стілець дві подушки – сидіти стало незручно.

Вольфі підібгав під себе ноги – стало ще гірше!

Підвівся на коліна – і мало не впав.

Вольфі вже збирався голосно заревіти. Побачивши це, стара служниця Тереза пішла до батькової бібліотеки і принесла звідти товстелезну старовинну книгу. Всадила на неї Вольфі. Нарешті він зміг побачити клавіатуру!

– Кожна клавіша – це нота, – почав пояснювати тато, – а кожна нота має власне ім'я!

– Як це? – здивувався Вольфі.

– Ну от дивися, – сказав тато, – тебе звуть Вольфі. А коли ти виростеш, тебе називатимуть з повагою – Вольфганг. Так от, кожна з цих нот теж має своє ймення. Сім нот – сім різних імен. Усі вони не такі довгі, як у тебе. Звуть їх так: До, Ре, Мі, Фа, Соль, Ля та остання –

Сі. Всі ці ноти мешкають у клавесині – ось у цих білих клавішах. Але в них є ще одне помешкання...

– Ого! – знову здивувався Вольфі. – Отже, ці сім братиків та сестричок мають аж два будиночки? А де ж другий?

– Так. Перший і найважливіший будиночок для нот – ось тут!

І тато розгорнув перед сином дивний альбом із намальованими на ньому рисками. Вольфі нічого не второпав. Як це так, щоб такі дзвінки ноти жили на звичайнісінькому папері? Цього не може бути!

– Це – не простий папір. Бачиш, на ньому намальовані п'ять довгих рисок? Це називається нотний стан – тобто те місце, де розташовуються ноти. Кожна має свою окрему оселю. Наприклад, До живе на першому

поверсі – на першій рисці, а нота Сі – на останній! Якщо композитор пише музику – він спочатку програє її на клавесині, а потім – записує ноти на ці риски.

– Тобто, музика живе на... на... папері? – трохи засмутився Вольфі. Адже думав, що вона може жити лише в повітрі, як пташки чи метелики.

– Звісно, – підтвердив тато, – її ж бо треба зберігати, аби залишалась і для інших, а потім – навіть через багато років! – її могли зіграти й наступні музиканти.

– Зберігати так само, як мама зберігає слоїки з варенням? – запитав Вольфі.

– Приблизно так, – засміявся тато. – Коли ти виростеш, я навчу тебе розташовувати ноти на цих рисках. А поки спробуй-но пограти так, як тобі хочеться.

Вольфі простягнув руки до клавіатури і торкнувся її. Обережно натис на першу клавішу.

– До-до-до! – відгукнулася вона.

Її голос був, як у поважного пана – трохи басовитий, солідний.

Вольфі закортіло почути, як співає друга клавіша – та, що стоїть поруч із першою. Він натис на неї.

– Ре-ре-ре! – забриніла ця трішки веселіше, ніж перша.

Як цікаво, подумав Вольфі й уже сміливіше пробіг пальцями рештою клавіш.

– Мі! Фа! Соль! Ля! Сі! – стали називати свої імена клавіші.

Це було диво!

– А мене, панове, звуть Вольфі! – серйозно повідомив маленький музикант.

А потім посміхнувся і почав лагідно перебирати клавіші пальцями. Білі й чорні дощечки заспівали! До того ж, так гарно, як співали в самого тата.

А татові в цю мить аж дух перехопило. Він дивився на сина й не міг збагнути, звідки той знає, як грати мелодію, якщо ще ніколи не бачив і не вчив нот?

А Вольфі був таким щасливим!

– Нані, Нані! – закричав він, закінчивши грати. – Вони мене послухалися! Тепер я знаю, звідки береться музика!

І він узявся роздивлятися свої пальці. Невже це зробили вони?!

Тієї ночі Вольфі думав: музика народжується так само, як... бажання з'їсти тістечко або цукерку! Але ж цукерка тане в роті – і від неї нічого не залишається, крім солодкого присмаку. А музика випурхує і живе в повітрі.

А ще Вольфі подумав про те, як зробити, аби музика залишилася не тільки в повітрі...

ЯК ВОЛЬФІ ЗАПISУВАВ МУЗИКУ НА ПАПЕРІ

Наступного дня Вольфі вже сидів у батьковому кабінеті і щось старанно виводив гусячим пером на нотному папері. Він бачив, що так робив тато.

Чорнило було всюди: на пальцях, на щоках, на носі. Але ж який малий цей нотний папір! Для музики на ньому зовсім не вистачає місця!

Вольфі не помітив, як почав малювати на столі.

Він незчувся, як до кабінету ввійшов тато.

– Навіщо ти псуєш стіл? Що це ти тут робиш? – суворо запитав він.

– Рифметику! – відповів замурзаний Вольфі.

– Арифметику, – поправив сина тато і пояснив, – арифметика – наука про цифри!

– Ні, тату, – серйозно заперечив Вольфі. – Це наука, що вчить складати музику!

Тато засміявся і взяв до рук зіпсованого аркуша.

– Навіщо ти забруднив мій нотний папір? Він дорого коштує.

Вольфі ображено засопів. А тато почав уважно придивлятися до чорнильних плям, що їх розташував малюк на п'ятих рівненьких лінійках.

І побачив, що це не плями, а... ноти.

Поглянув уважніше. І вигукнув:

– Та це ж – мелодія!

– А що ж тут дивного, – знизав плечима Вольфі, – це концерт для клавесина! Хочеш, зіграю?

Він сів за інструмент і видобув з нього легку чудову мелодію.

– Який гарний мотив. Певно, батько вигадав щось нове... – сказала мама у вітальні. – Гайда, Нані, послухаємо.

Вони зайшли до музичної кімнати. І завмерли на порозі. Тато стояв біля вікна. А за клавесином сидів малий. Його пальці так і пурхали по клавішах!

ЯК ВОЛЬФІ ПОГНАВСЯ ЗА КИЦЬКОЮ

Коли Вольфі виповнилося чотири роки, тато сказав:

– Вольфі, Нані, сам Архієпископ запрошує вас дати великий концерт у своєму палаці! Це – честь для всієї нашої родини.

– А чи зможу я одягнути свій новий камзол? – серйозно запитав Вольфі.

– І атласний камзол, і білу перуку з косичкою, як у тата, і черевики з оксамитовими метеликами! – посміхнулася мама.

Вольфі не приховував радощів. Він любив гарно вдягатися.

А ще перед концертом тато причепив йому до паска маленьку позолочену шпагу! Сестричка Нані була в пишній сукні і в такій самій перуці. Щоправда, в цю перуку мама вплела дівчинці кілька свіжих рожевих троянд.

Брат і сестра почувалися, як дорослі.

...На концерт зібралися всі поважні люди Зальцбургга.

Тато підняв Вольфі на руки і посадив за клавесин. Публіка заплескала в долоні. Вольфганг та Нані почали грати.

Несподівано на сцену вибігла маленька руда кицька. Звідки вона взялася?! Хлопчик умить припинив гру.

– Киць-киць-киць! – покликав її Вольфі. Кошеня перелякано зупинилося посеред сцени.

Вольфі зіскочив зі свого стільця й погнався за ним! Схопив, притис до грудей, став бавитися на очах у за-
кляклої публіки.

Роздратований тато підбіг до сина і забрав кицьку. Він страшенно боявся, що поважні гості розсердять-
ся. Адже тато був простим музикантом у капелі пана
Архієпископа.

– Ти мусиш грати! – суворо зауважив він. – Дивись,
скільки людей прийшло тебе послухати!

– Розумієш, тату, – відказав Вольфі, – клавесин ніде
не подінеться, а кицька може втекти!

В залі залунали оплески та сміх. А розчулений Архі-
єпископ витирав сльози з очей.

– Пане Моцарте, – сказав він після концерту, – я вва-
жаю, що вам слід побувати в столиці! Нехай усі дізна-

ються, які талановиті діти
мешкають у нашому слав-
ному Зальцбурзі!

Він дав татові відпустку
і дозволив родині поїхати
до столиці Австрії – міста
Відня.

ЯК ВОЛЬФІ ПОЧУВ НОВІ ЗВУКИ

Сім'я Моцартів почала збиратися у мандрівку. До самої столиці!

Вольфі надзвичайно подобалося їхати в кареті, яка була запряжена двома білими кіньми. Він увесь час виглядав у віконце.

Хіба можуть лани бути такими безкраїми?

А гаї – такими густими й зеленими?

Вольфі й Нані крутилися, мов дзиґи, і не давали татові спокою.

– Чи живуть у лісі лісовики? Чи водяться в очеретах феї? – питала Нані.

– Чому ворона каже "Ка-а-р-р-р!", а соловейко тьохкає тоненьким голосом? Як усередині пташок народжується музика, якщо вони не натискають на клавіші? – цікавився Вольфі.

Тато не встигав відповідати на запитання.

Особливо непосидючим виявився Вольфі. Він по-всякчас висовувався з вікна. І татові доводилося тримати його за пасок, аби допитливий Вольфі не випав на дорогу.

Довгий шлях уперся в широку річку – Дунай.

Карета заїхала на пором.

Вольфі ще ніколи не бачив такої дивини.

А головне – не чув стільки нових невідомих звуків!

Колеса карети рипіли, як контрабас.

Хвилі Дунаю перекочувалися й рокотали, мов орган.

А вітер співав, наче флейта.

От якби написати таку дорожню музику!

Музика, музика була скрізь! Світ перетворився на величезну музичну табакерку. І Вольфі здавалося, що він живе всередині неї!

ЯК ВОЛЬФІ ВИРІШИВ НАПИСАТИ ОПЕРУ

У Відні тато повів дітей в Оперний театр.

І знову на Вольфі чекала несподіванка. Він дивувався з того, що люди можуть співати майже так само, як музичні інструменти або пташки. Слухаючи оперу, він заплющив очі.

– Тату, тату, – пошепки сказала Нані, – а Вольфі заснув...

– Нехай спить, – відповів той, – либонь, він втомився. Увечері, вже лежачи в ліжку, хлопчик покликав батька і сказав йому на вухо:

– У мене є секрет...

– Який, синку? – запитав тато. Він подумав, що Вольфі попросить купити йому солодкого віденського тістечка. Але той таємниче повідомив:

– Я напишу оперу!

– Це тобі ще зарано! – засміявся тато. – Знаєш, скільки інструментів знадобиться для того, аби зіграти таку музику?!

– Звісно, знаю, – випалив малий і назвав точну кількість учасників театрального оркестру.

Батько нічого не промовив. Поцілував дитину в чоло, погасив свічку...

А сам підійшов до ікони, котру дала в дорогу матуся. "Господи, – подумки звернувся до Бога, – дякую тобі за те, що ти дав мені такого сина. І... допоможи йому. Адже бути справжнім музикантом – неабияка праця..."

ЯК ВОЛЬФІ ДИВУВАВ ПУБЛІКУ

Яке гарне місто Відень! У кожному палаці маленькі Моцарти – Вольфі та Нані – бажані гості. Вони виходять на середину зали, вклоняються, сідають за клавесин. Дорослі завмирають. Навіть дами припиняють розмахувати своїми віялами. Запановує тиша. Брат і сестра переглядаються, всміхаються і простягають руки до клавішів...

Чарівні звуки роєм вилітають із-під їхніх пальців, мов золоті пташки. Злітають під високе склепіння, тріпочуть у свічадах, б'ються у вікна й урешті потрапляють назовні. Граючи, Вольфі сміється, ніби сам бачить це птаство. Ніби тільки йому належить право випустити його на волю. Щоразу він відкриває клавесин так, ніби відчиняє дверцята клітки...

Публіка в захваті.

Публіка плеще так, що аж долоні відпадають!

Оплески осипаються на дітей, немов пелюстки.

Але це ще не все!

Справжні дива відбуваються, коли на сцену виходить тато. Він підморгує синові і раптом закриває клавіатуру хусткою.

Вольфі грає крізь щільну тканину. І не помиляється! Жодного разу!

Тато зав'язує йому очі – він наосліп витинає на скрипочці!

На батькових руках, спиною до клавесина – Вольфі музичить, закинувши руки за голову.

– Диво! Диво! – чути звідусіль.

– Чому вони так дивуються? – не второпає Вольфі. – Це ж так просто!

ЯК ВОЛЬФІ ОТРИМАВ ЗАПРОШЕННЯ ВІД ІМПЕРАТОРА

Зачувши про неповнолітнього вундеркінда із Зальцбурга, славне місто Відень аж гуде! Усі знай переповідають історії про малого музиканта.

– Він грає краще, ніж дорослі! – каже граф маркізові.

– Він такий гарненький! – переказує баронеса герцогині.

І всі надсилають родині Моцартів коштовні подарунки. Перед сном брат і сестра бавляться ними, дістаючи з великої скрині й переглядаючи по сто разів.

Ось – золота шпага для Вольфі.

Ось – фламандське мереживо для Нані.

Ось – срібна табакерка для тата.

Ось – перстень із самоцвітом для мами.

Тато в цей час переглядає купу листів. А поштарі знай несуть і несуть їх до готелю, де оселилася родина. Один лист – найважливіший. На ньому – велика королівська печатка.

– Діти, завтра вас запрошують до імператорського палацу, – прочитавши його, урочисто виголошує батько.

Нані перелякалась і заплакала.

– Яка різниця, перед ким грати? – вигукнув Вольфі та й далі бавився своєю обновкою – золотою шпагою.

ЯК ВОЛЬФІ ВИРІШИВ ОДРУЖИТИСЯ З ПРИНЦЕСОЮ

Вранці тато повіз дітей до імператорського палацу.

У великій Дзеркальній Залі на тронах сиділи імператор Франц Перший з імператрицею Марією-Терезією.

Нані й тато так розхвилювалися, що не могли вимовити ані слова. Лише низько вклонилися монаршій родині.

Та ба – Вольфі почувався, як удома.

Він підбіг до імператриці і... виліз до неї на коліна.

– Ви така ж красива, як і моя мама! – весело сказав він.

Марія Терезія розчулилась, поцілувала Вольфі і запитала:

– Хочеш погуляти по нашому палацові?

– Авжеж! – відповів Вольфі. – У вас тут так гарно!
Імператриця наказала своїй доньці, принцесі Марії-
Антуанетті, провести гостя кімнатами й почастувати
його смачним тістечком.

Підлога в замку була ковзка.

От Вольфі послизнувся і впав.

Придворні голосно зареготалися.

А юна принцеса допомогла хлоп'яті підвестися
і з гнівом поглянула на зловтішників.

– Я вам дуже вдячний! – чемно сказав Вольфі. –
І обіцяю: коли виросту – обов'язково одружуся з вами!

ЯК ВОЛЬФІ ЗІГРАВ... НОСОМ

З подорожі до Відня родина Моцартів повернулася втішеною. Але вдома залишились ненадовго.

Коли Вольфі виповнилося сім років, тато сказав мамі:

– Нам треба негайно вирушати в нову подорож! Поки діти ще малі, вони зможуть здивувати не тільки Відень, а й увесь світ!

– Але ж нині скрізь панують небезпечні хвороби! – намагалася зупинити його матуся. – В лісах водяться дикі звірі, а на дорогах – розбійники!

Та де там було переконати тата.

І ось знову риплять колеса берлина.

Цокотять копита.

Співає вітер.

Свистить у повітрі батіг кучера.

Вольфі їде до Німеччини!

Тато розповідає, що це батьківщина великих музикантів, а саме повітря в ній просякнуте музикою!

Вольфі це відчув одразу. Адже в Німеччині написав сонату.

Вона виявилася такою складною, що всі виконавці, побачивши ноти, в один голос сказали:

– Цієї мелодії ніхто не виконає!

– Чому? – запитав засмучений Вольфі.

– Бачиш, малюче, щоб це відтворити, треба мати не дві, а три руки!

– У мене лише дві, – заперечався хлопчина, – але я зіграю!

– Хіба що носом! – засміялися музиканти.

– Можна й носом, – спокійно відбив Вольфі.

Сів за клавесин. І почав.

А коли забракло пальців на двох руках, він, не роздумуючи довго, взяв потрібну ноту... носом!

Після маленького Вольфі такого не зміг повторити жоден музикант!

ЯК ВОЛЬФІ ЗМАГАВСЯ З ПАНОМ ШОБЕРТОМ

З Німеччини Вольфі з татом та сестричкою попрямували до Парижа.

Там розкинувся найкращий палац у світі – Версаль.

У Версалі мешкав король на ім'я Людовік.

Послухати маленьких музикантів зібралися всі відомі композитори Франції.

– Ми не віримо, що цей хлопчисько може складати таку дорослу музику! – кидали одні.

– Він ще надто малий! – вигукували інші.

– Може, він – чаклун? – з острахом перешіптувалися треті.

Вольфі схвильовано крутив головою.

Які кумедні ці французькі музики! Всі у високих перуках, єдвабних панчохах, золотих і сріблястих камізельках... Дуже схожі на пихатих павичів, що походжають королівським подвір'ям!

Жоден з них не підійшов, не привітався до Вольфі та Нані. Всі дивилися недовірливо.

Та ось нарешті хлопчик почав грати. Публіка заніміла. А надто прискіпливо дослухався найсुворіший із композиторів – пан Шоберт.

Коли Вольфі взяв останній акорд, у тиші пролунав вигук інструменталіста:

– Мене це не вражає! Я не вірю, що хлопчисько грав навмання! Це був добре вивчений урок. Нехай він повторить те, що зіграю я!

Пан Шоберт сів за клавесин і полилася складна мелодія, якої ще ніхто не чув.

– Хіба може цей малюк змагатися з таким знаним майстром, як пан Шоберт?! – гомоніли придворні.

Не встигла знаменитість закінчити, як Вольфі підскочив до клавесина:

– Дозвольте мені!

Він упевнено сів на стілець і... зіграв те саме. Тільки – набагато легше й веселіше! Пан Шоберт почав пекти раків від злості. А всі присутні заплодували.

Тепер вони повірили, що перед ними – справжній геній.

ЯК ВОЛЬФІ ВЧИВ ГРАТИ КОРОЛЕВУ АНГЛІЇ

Коли Вольфі виповнилося вісім, тато повіз його з сестричкою до Лондона.

Король Англії Георг Третій радо прийняв Вольфі в своєму палаці.

– Хлопчику, – попрохав він, – чи не зміг би ти зіграти на чотири руки з Королевою?

“Ці дорослі – такі дивні... – подумав Вольфі. – Невже Королева гадає, що може зробити це краще за Нані?!”

Але нема ради – довелося погодитись.

Узялися.

Та от біда – руки Королеви ніяк не встигали за руками Вольфі! До того ж вона припустилася купи помилок!

Вольфі несила було це чути. Він зупинився і мовчки переставив Королеві пальці на клавіатурі.

Король почервонів од гніву.

Придворні обурено загомоніли.

Тато приречено вхопився за голову.

Нані заховалася за його спину.

Хіба ж можна так поводитися з короною особу?!

– Дитина має рацію, – заспокоїла всіх Королева. – Я зробила чимало помилок. Перепрошую, пане Моцарте!

Вольфганг поважно кивнув головою.

ЯК ВОЛЬФІ ПОЧУВ ЯНГОЛІВ

Подорожі тривали. З Англії тато вирішив податися до Голландії.

І тут Вольфі спіткала справжня біда.

Хлопчик тяжко захворів.

Жоден з лікарів не міг сказати, що це за недуга!

Одні твердили, що у Вольфі – запалення легенів.

Інші вважали – тиф.

А Вольфі танув, немов маленька свічка.

– Ваш син занадто виснажений! – одностайно стверджували лікарі. – Йому треба добре відпочити, а не виступати з концертами по всьому світові!

– Але ж Вольфі так любить виступати! – намагався пояснити їм тато. – Він не може жити без музики!

Лікарі не йняли віри та стурбовано хитали головами.

У Вольфі піднялася висока температура. Він марив.
І майже весь час лежав непритомний.

А коли приходив до тями, згадував рідне місто, свій затишний будинок, матусю та стару служницю Терезу...

“Либонь, Вольфі й справді стужився за рідними краями...” – подумав тато.

Він повсякчас молився Богові і благав, аби син одужав. Проте Вольфі ставало щораз гірше...

– Ти не повинен померти! – якось у відчаї вигукнув тато.

– Але ж на небі, серед янголів, так затишно, – прошепотів Вольфі. – Вони співають мені гарних мелодій... Я їх чую... Я хочу залишитися з ними...

– Синку, коли ти видужаєш – напишеш ще кращі!
Адже крім тебе їх не складе ніхто!

– Навіть янголи? – пожвавішав Вольфі.

– Авжеж! – переконливо сказав тато.

– Тоді треба обов'язково видужати! – вирішив Вольфі. – Адже я ще ніколи не змагався з янголами!

Минув тиждень, і маленький музикант почав оклигувати.

А тато припинив мандри і повіз дітей додому, в рідний Зальцбург.

Власне, це було правильне рішення.

Про Амадея Вольфганґа Моцарта вже й так знав увесь світ!

ЯК ВОЛЬФІ СТАВ АКАДЕМІКОМ І... ПОБІГ ГУЛЯТИ

Одного весняного дня у двері будинку Моцартів постукав листоноша.

– У мене лист до пана Моцарта, – сказав він і передав татові пакета з великою круглою печаткою.

Тато уважно подивився на аркуш.

– Цей лист не для мене. Його написали тобі, синку, – сказав він Вольфганґові.

– Звідки він? Що там написано? – запитав Вольфі.

Йому ніколи було читати – якраз писав нову симфонію.

Тато урочисто розгорнув листа і вголос прочитав повідомлення про те, що Вольфі надано почесне звання Академіка Булонської музичної академії.

– Ну ось, синку, – зрадів тато, – я тебе вітаю. Тепер ти став Академіком!

Вольфі припинив гру.

І подивився за вікно.

Надворі буяла весна.

Він так любив її звуки: співи пташок, перегук квітка-рок, цокіт копит, церковний передзвін...

Закінчення сонати відразу ж склалося в його голові.

Вольфі встав із-за клавесина і солодко потягнувся.

– Ну ось, тату, тепер, коли я став Академіком, – з усмішкою сказав він, – можна й погуляти!

Він одягнув свій улюблений бузковий камзол і ви-йшов на подвір'я.

Світило сонце.

В його променях виблискували бані Зальцбурзького собору...

Мама, тато і Нані разом виглянули в вікно. Вони бачили, як хлопчик повільно йде вузькою вуличкою рідного міста.

– Ну ось він і виріс... – зітхнув тато.

– І все ж, – додала мама, – він ще зовсім хлопчик...

– Звісно, хлопчик, – сказала Нані, котру в родині тепер називали повним іменем – Нанерль або Анна Марія, адже маленька Нані виросла і стала гожою дівчиною. – Але, тату, це так дивно, що наш Вольфі став Академіком!

– Що ж тут дивного, – заперечив Моцарт-старший, – він ішов до цього від самого народження. Згадай, як він, ще зовсім малюк, підповзав до клавесина!

– Але ж і я грала разом з ним! – трохи ображено вимовила Нанерль.

– Так, – відповів тато, – проте мрії здійснюються тільки в тих, хто йде до своєї мети від самого дитинства.

Звісно, Вольфі не чув цієї розмови. Він просто йшов вулицею і думав про те, що йому дуже кортить підстрибнути. Та тепер, певно, не можна бешкетувати, адже він шанована людина – Академік!

– Вольфі, біжімо з нами! – загукали до нього сусідські діти.

І Вольфі відразу забув про листа. Він весело підскачив і... побіг укупі з усіма.

Дедалі швидше і швидше!

Аж вітер засвистів у вухах...

Історія людини в історії людства

Вольфганг Амадей Моцарт (1756-1791) – австрійський композитор, клавесиніст-віртуоз, скрипаль, органіст, диригент, імпровізатор. Мав феноменальний музикальний слух і пам'ять.

Перші свої твори написав у п'ятирічному віці. Якийсь час перебував на службі у архієпископа в Зальцбурзі як концертмейстер, з 1779 року – як органіст. Потім призначений на посаду "імператорського і королівського камерного музиканта".

Став одним із засновників класичного стилю в музиці, розвивав сонатну форму та сонатно-симфонічний цикл. Одним із найважливіших напрямків його творчості був музичний театр.

Автор численних симфоній та опер – "Весілля Фігаро", "Викрадення з сералю", "Чарівна флейта", "Дон Жуан".

Найвідоміший та найзагадковіший твір композитора – "Реквієм".

Художник Катерина Білетіна

КАЗКИ ДЛЯ КОТА ЛУКОЙЕ

Хто був у Данії, той знає, які пронизливі й люті вітри віють тут узимку!

А мороз малює на вікнах чудернацькі візерунки. Якщо уважно придивитися до скла, то можна побачити, як срібними заметами мчить королівський візок із прив'язаними до нього санчатами, як над ним летить зграя білих лебедів, а під полозами розпускаються крижані квіти. А як у хаті ще й свічка горить, то здається, ніби ці малюнки на вікні – рухаються!

Куди ж мчить ця карета?

Куди летять білі лебеді?

Хто посадив ці квіти?

Про це думав хлопчик, якого звали Ганс Християн. Він сидів на підвіконні й, приклавши долоні до шибки, намагався розтопити проталину в густому інєї.

Та все марно. Надто вже холодна була шибка! І руки його швидко змерзли.

Тоді він погукав кота на прізвисько Лукойє і занурив пальці в його теплу шерсть.

“М-р-р!” – невдоволено відгукнувся кіт.

“Ну от, – подумав Ганс Християн, – навіть кіт не хоче зі мною гратися, не те що сусідські хлопчаки! ” Справді, з Гансом ніхто не товаришував. Чому?

“Родина Андерсенів якась дивна!” – казали своїм дітям батьки. Дід Ганса різьбив з дерева усіляких дивних істот – крилатих корів, рогатих зайців та велетенських комах. А тато запевняв, що літає вночі на зоряній парасольці, котру подарував йому ельф...

Ганс Християн зітхнув: “Нічого, будуть у мене друзі. Та ще й які! Сам китайський принц!”

Щойно він про це подумав, як у мурчанні Лукойє вчувся йому людський голос!

– М-р-р... принц? Та ще й китайський? Звідки ж він візьметься в холодних північних краях?

Ганс нітрохи не здивувався, він бо давно вже розмовляв зі своїм котом. То чому б і котові не розмовляти із ним?

– Дуже просто! – відповів хлопчик. – Він почне рити землю і проріє всю земну кулю, аж поки вибереться тут, біля мого будинку! А потім він... він... забере мене до Китаю!

– Мр-р-р, справді? – промурчав кіт. Він більше не сердився на маленького хазяїна і зручно вмотився в нього на колінах.

– А ти справді згоден мене слухати? – зрадів хлопчик. – Тоді я розповідатиму тобі казки! А ще краще – покажу справжню виставу!

І Ганс Християн миттю зіскочив з підвіконня. Заліз під ліжко й дістав звідти свій найдорожчий скарб – скриньку з ляльковим театром, котру змайстрував для нього тато.

Добув звідти дві ляльки – жінку в фартусі й чоловіка з шевським молотком у руках. І меншу ляльку – хлопчика у великих дерев'яних чоботях.

Кіт Лукойє сів навпроти і приготувався слухати...

КАЗКА ПЕРША

“На околиці данського містечка Оденсе, що на острові Фюн, стояв будинок на три квартири. В першій жив Капелюшник з дружиною і трьома дітьми. В другій – Рукавичник з дружиною та шістьма дітлахами. А в третій, найменшій, оселився Швець із дружиною та одним-єдиним сином. Діти Капелюшника та Рукавичника гралися разом, а син Шевця завжди ходив сам. Адже замість того, щоб стрибати й бігати по двору, він полюбляв мріяти про далекі подорожі. Наприклад, до Китаю. І слухати, про що балакають на кухні кухар-

ки, на ринку – квіткарки, на причалі – рибалки, а на сонечку – сусідські бабусі.

І все запам'ятовував!

Надто ж полюбляв він слухати маму й тата. Мама розповідала йому про те, як у дитинстві батьки посиляли її просити милостиню на вулицю. А їй було так соромно це робити! Дівчинка ховалася під мостом і запалювала сірники – один за одним. І з кожним спалахом уявляла собі, як у теплих затишних домівках люди смажать велику соковиту качку. Або – печуть пиріжки з яблуками!

“Але ти, синку, – казала мама хлопчиків, – щасливий! Тобі живеться набагато краще за мене!”

А тато вголос читав синові книги, водив на прогулянки в ліс, майстрував для нього іграшки, малював та вирізав з паперу дивовижні візерунки!

Він мріяв про далекі краї й одного разу подався за військом, котре йшло на війну. Татові здавалося, що таким чином він побачить інші країни.

Але цей похід швидко закінчився, а тато повернувся в рідний Оденсе і тяжко захворів. Тоді він почав мріяти про те, як заробить багато грошей і побудує затишну хатку посеред галявини, й під вікнами зажди будуть квітнути троянди... Але ця мрія так і не здійснилася, бо тато-швець пішов із життя.

І мамі довелося стати пралею в заможних людей...”

Ганс Християн скінчив розповідь і поклав ляльки – тата, маму та сина – до скриньки.

– Мур-р-р... Але в цій історії немає нічого чарівного! – муркнув кіт Лукойє, і хлопчик зітхнув:

– Можливо. Але як виросту, обов'язково вигадую щось краще! Та в мене є ще одна історія!

Хлопчик дістав зі скриньки Стару Відьму та Дівчину з Риб'ячим Хвостом і почав розповідати...

КАЗКА ДРУГА

“Неподалік від Оденсе на березі річки було маленьке село, яке звалося Ейбю. В ньому жила Стара Відьма, або, як її називали в місті, – ворожка. Одного разу мама послала маленького Християна до неї в гості. “Запитай, синку, що з тобою буде?” – звеліла вона. Адже мамі дуже хотілося, щоб Ганс Християн став шевцем. А сам Ганс Християн, як і його тато, мріяв про подорожі, читав книжки і цілими днями бавився в ляльковий театр.

Син послухався та й пішов до Відьми.

– О-о, який хоробрий хлопчик! – вигукнула стара, щойно Ганс переступив поріг. – А ти не боявся йти повз річку? Адже в ній живуть душі утоплеників та русалки!

– Я нічого про це не знав, – відповів Ганс Християн. – Та якби я їх побачив, то привітався б і розпитав про їхнє підводне життя. Це ж так цікаво!

Стара Відьма уважно поглянула на хлопчика, а потім сказала:

– Добре, йтимеш назад – розпитаєш... А поки що перекажи своїй матері, щоб не хвилювалася! Ти – птах високого польоту. Ти полетиш далеко, і перед тобою відкриється весь світ. А тут, в Оденсе, колись запалають сотні вогнів – і всі вони будуть на твою честь!

Ганс вислухав слова ворожки та й пішов додому. "Про які це вогні казала вона? – міркував хлопчик. – І невже в мене виростуть крила, мов у справжнього птаха?" Отак дума собі він та й не зоглядівся, як над річкою заклубочився туман, повіяв вітер, а на верхівці дерева, мов ліхтар, загорівся повний місяць. Настала ніч...

Ганс наддав кроку й раптом уздрів, що посеред річки на листі латаття сидить Дівчина з Риб'ячим Хвостом.

Ганс одразу ж забув, що збирався розпитувати її! І щодуху помчав додому. Він біг так швидко, що мало не збив із ніг свою матусю, котра виглядала його на порозі.

– Ну, що сказала ворожка? – запитала мати.

– Що... що... – наморщив чоло переляканий хлопчик. – Що в мене виростуть крила. І на мою честь сяятимуть вогні!

Матері не сподобалася ця незрозуміла відповідь. Посварила вона сина та й уклала спати..."

– Мур-р-р... – сказав Лукойє. – От якби ти поговорив з тою дівчиною, то я повірив би, що ти справжній казкар! А ти – звичайний боягуз! Якщо у неї був риб'ячий хвіст, то, мабуть, вона, мур-р-р, була такою ж смачною, як моя улюблена страва...

І Лукойє зиркнув на свою миску, в якій лежав риб'ячий хвіст...

– Я не боягуз! – образився хлопчик. – Одного разу я бився на дуелі з самим принцом і переміг його! От, послухай!

Він дістав зі скриньки ляльку в гаптованому камзолі та ще й із золотою шпагою в руці...

КАЗКА ТРЕТЯ

“Якось влітку в мальовничому парку, який ріс біля палацу, що називався Брохольм, гралися два хлопчики. Вони скакали на дерев’яних патиках і розмахували іграшковими мечами з галузок.

Це був справжнісінький лицарський турнір! “Гоп-гоп-гоп!” – викрикували вони, налітаючи одне на одного й ухиляючись від ударів чужого меча.

Аж ось один з хлопчиків таки влучив!

– Я тебе вбив! – переможно закричав він. – Падай! Швидше падай з коня!

Але товариш і не думав падати! Він насупився і сказав:

– Ти не можеш мене вбити! Бо я – принц, а ти... А ти... – він не міг знайти потрібного слова і додав: – Ти – бридкий!

На його очі навернулась одна сльозинка, потім друга, третя...

– Але ж я переміг! – не вгавав супротивник.

Мабуть, вони б побилися, як часом б’ються хлопчачки, але до них вже бігла жінка в білому фартусі.

– Гансе, Гансе, – кричала вона, – ану припини! Ох, ти, негіднику!

Жінка підбігла до розгубленого “переможця”, вхопила його за вухо і почала сварити:

– Хіба ж можна замахуватися на принца? Скільки я тобі казала, скільки вчила!!!

Ганс понуро опустил голову.

– Ваша Світлосте, – звернулася жінка до другого хлопчика, – вибачте мого нерозумного сина. Він більше не буде...

– Як не буде? – забув про свою образу принц на ймення Фрітс. – А я хочу гратися з Гансом! Ну, хочеш, я впаду? – звернувся він до товариша, вухо якого вже палало від материних пальців. – Згоден – ти мене перемиг...

Але Анна-Марі Андерсен вже тягнула свого сина додому, тобто до невеличкої кімнати для слуг.

– Відтепер сидітимеш у кімнаті, – суворо казала вона. – Це ж треба – замахуватися на самого принца! Ох, біда мені з тобою, Гансе...

Анна-Марія щоліта працювала в маєтку графині Елізи й не могла встежити за маленьким сином – однолітком графського сина. От хлопчики й бавилися разом.

І Його Величність кронпринц Фредерік поблажливо ставився й до свого сина, і до сина служниці.

Відтоді серед слуг та селян пішла чутка, що малий Ганс – позашлюбний син вельможного пана!

Але то була неправда. Адже дорослі люблять вигадувати нісенітниці.

Маленький Ганс мав ще друге ім'я – Християн, себто ім'я, котре носив і його тато.

“Чому Фрітс назвав мене бридким? – міркував Ганс Християн, стоячи перед люстром. – Більше не буду з ним гратися!”

Ганс поглянув у двір, де його чекав малий граф, ганяючись від нудьги за домашнім птаством. Пишне було те птаство! Вгодовані індички, білі кури в червоних капелюшках, розфарбовані всіма кольорами веселки півні-забіяки, пихаті гуски... Маленький принц, мов полководець, всіх зігнав у зграю. Лише одне каченя забилось в траву й лежало собі тихенько.

“Яке розумне каченя... – подумав Ганс Християн. – Сховалося... Але яке ж воно негарне. Ось хто справді бридкий! Мабуть, тому воно й ховається...”

– Мур-р-р, – перебив кіт Лукойє. – Мабуть, то було не каченя! Я чув, що негарні та бридкі бувають у дитинстві найкрасивіші птахи у всій Данії – лебеді!

– Справді? – задрів Ганс Християн.

– Мур-р-р! – підтвердив кіт Лукойє й додав: – Щоб стати гарним і вільним птахом, треба пройти багато випробувань!

Ганс Християн зрадів від такої котячої мудрості. І вирішив розповісти своєму улюбленцеві найзаповітнішу історію – те, про що хлопчики соромляться казати вголос. Він понишпорив у скриньці, й за мить у його руках опинилася маленька лялечка, завбільшки з наперсток...

КАЗКА ЧЕТВЕРТА

“Серед великої кімнати у високому фотелі сиділа стара жінка в чорній сукні – вчителька. Навколо неї на маленьких стільчиках умостилися діти – учні. Жінка була недобра й тримала в руці довгу палицю. Нею вона вряди-годи лупцювала дітей – кожного по черзі. Це була школа для дітей незаможних городян, до якої мама віддала Ганса Християна. Діти хором читали велику нудну книгу. Ганс Християн дуже боявся цієї жінки, але старанно вчився виголошувати слова, адже хотів якнайшвидше навчитися читати й писати. Аж ось вчителька й на нього замахнулася палицею!

Тоді Ганс Християн встав зі свого місця, зібрав речі і... втік зі школи.

Вдома він сказав мамі, що не хоче, аби його били.

– Не плач, синку, – сказала мама. – Я віддам тебе до іншого вчителя.

І вона повела малюка до пана Карстенса, який теж навчав дітей.

Гансу дуже сподобалося у вчителевій оселі. А вчитель Карстенс полюбив малого, як власного сина. Він посадив його за одну парту з маленькою дівчинкою. Вона була така тендітна, що Ганс Християн не міг відвести від неї погляду! “Мабуть, вона живе

в квітці”, – думав хлопчик. Він уявляв, як щоранку дівчинка виходить із квітки, яка росте на підвіконні, з’їдає на сніданок лише одне рисове зернятко, запиваючи його філіжанкою квіткового нектару.

На перерві Ганс вирішив ближче познайомитися з дівчинкою, бо відчув, що закохався в неї.

Але чим він може привабити її? Адже хлопчик зовсім не був красенем, хоча й мав хвилястого чуба і великі замріяні очі. І тоді він вирішив розповідати їй різні дивовижні історії. Про вуличний ліхтар, котрий уміє говорити, про голку, що уявила себе принцесою в мантії з ниток, про квіти, котрі щоночі втікають на бал, про королеву, яка живе на крижаній півночі й викрадає з домівок неслухняних дітей. Дівчинка уважно слухала, а потім сказала своїм тоненьким ледь чутним голосом:

– Такого не буває!

– А чого ж ти хочеш? – здивувався Ганс Християн.

– Я хочу бути заможною селянкою, жити у панському палаці й працювати на фермі!

Ганс Християн дуже розгубився. Адже він не знав, що мрії бувають і такими!

А тоді трохи подумав і відповів:

– Добре. Тоді ти працюватимеш у моєму палаці!

– А в тебе є палац? – зраділа маленька дівчинка.

– Звісно! – сказав Ганс Християн. – У мене величезний палац! А в ньому купи золота, срібла та самоцвітів.

На обід до мене прилітають золоті янголи і приносять новини з усього світу!

Він узяв шматок паперу і намалював цей палац. У ньому були колони, напівкруглі арки та фігури великих левів обабіч входу.

– Вдень ці леви камінні, – приказував він, малюючи. – А вночі – оживають і гуляють парком!

Маленька дівчинка довго-довго мовчала, дивлячись на Ганса. А потім недовірилисто промовила:

– Ти – не принц! Ти просто вигадник і... І комедіант!

Комедіантами в їхніх краях звали артистів театру. Ганс Християн дуже любив театр, а тому – не образився.

Але відтоді всі учні в тій школі почали дражнити його. І він знову лишився сам..."

– Мур-р-р, – печально зітхнув Лукойє. – Певне, вона таки стане заможною селянкою. Але ж ти можеш зробити її королевою ельфів у своїй уяві!

– Авжеж! – зрадів Ганс Християн. І подумав про те, що уява і фантазія надають кожній людині неабиякі можливості. Наприклад, можна перетворити звичайний будинок на палац, а сусідську дівчинку – на королеву! А якщо записати фантазії на папері – можна стати письменником. І тоді в чудеса повірить увесь світ!

І хлопчик вирішив поділитися з котом ще одним секретом. Але цього разу він дістав зі скриньки не ляльку, а товстий зошит. І пошепки сказав:

– Ось це я ховаю від мамі....

– Мур-р-р? – допитливо муркнув Лукойє.

– Я пишу н'єси для лялькового театру! – пояснив хлопчик і зітхнув: – Щоправда, матуся вважає це марним заняттям... Вона хоче, щоб я працював на фабриці і став справжнім робітником... Але з фабрики я втік.

– Мур-р-р?

– Ось послухай...

КАЗКА П'ЯТА

“На суконній фабриці, як відомо, виробляють сукно, на тютюновій – тютюн. Все життя в Оденсе крутиться довкола цих фабрик. Ще б пак! На них працюють татусі та мами Гансових однокласників. Та й самі дітлахи часом працюють, допомагаючи робітникам сортувати тютюн або збирати докупі залишки ниток чи тканини.

Але у Ганса Християна були інші важливі справи. Щовечора він виходив у двір і напинав над кущами велике простирадло – робив щось на кшталт намету на той випадок, якщо піде дощ. Сідав на траву і записував у зошит п'єси для лялькового театру. Маму дуже непокоїли ті заняття.

Одного разу вона сказала:

– Невже, синку, ти хочеш, щоб сусіди вважали тебе таким же диваком, якими були тато та дідусь? Краще я влаштую тебе на фабрику! Так мені буде спокійніше.

Вранці вона взяла хлопчика за руку й повела на роботу.

На фабриці було так гамірно, що Ганс затулив вуха! Бряжчали верстати, гули велетенські вали, перегукувалися робітники. А як випадала вільна хвилина – всі співали. Одного разу разом з усіма заспівав і Ганс Християн. Голос у нього був дзвінкий і чистий, мов у янгола. Всі здивовано замовкли.

А потім попросили хлопчика співати ще. Ганс видерся на ящик і почав співати. Робітники шалено зааплодували, а потім запропонували хлопчику лише співати. Відтоді й повелось: замість того, щоб працювати, Ганс Християн влаштовував у цеху справжні вистави.

Це тривало до того часу, поки якийсь хлопець позаздирив йому й голосно вигукнув:

– Він співає таким тоненьким голосом, мов дівчисько!
І всі почали сміятися.

Ганс Християн зіскочив з ящика і щодуху помчав додому. А вслід йому лунали вигуки:

– Дівчисько! Дівчисько!"

– Більше я на фабрику не повернувся, – закінчив свою розповідь хлопчик.

– Мур-р-р... – кіт потерся вухом об коліна маленького господаря. – Не засмучуйся. Можливо, на тебе справді чекає слава.

Ганс Християн дуже зрадів. Він знову занурив руки у свою чарівну скриньку із ляльковим театром і дістав звідти купу барвистих дрібничок – вирізані з паперу маски, смугасті гумові кульки, ковпачок із нашитими на нього дзвониками. І навіть – плащ королівського пажа!

– Моя найбільша мрія – стати комедіантом у театрі! – сказав він котові. – Відкрию тобі таємницю: зовсім скоро я поїду з нашого міста до Копенгагену!

– Копен... що? – здивувався кіт Лукойє.

– Копенгаген – це столиця нашої славетної Данії. Там я влаштуюся працювати в театрі. Я співатиму в опері й гратиму у виставах. А згодом почну писати такі п'єси, яким позаздрив би сам Шекспір! І, знаєш що, дорогий Лукойє? Я вирушаю завтра вранці!

– Мур-р-р, ти жартуєш? – не повірив кіт.

А хлопчик накинув на себе гаптований зірками плащ і сказав:

– Я розповім тобі останню історію. Адже я не знаю, що буде далі...

КАЗКА ШОСТА

“В столиці Данії – місті Копенгагені, у великому й гарному палаці жила танцівниця на ім'я Шаль. Вона була легка, мов пір'їнка, ніжна, як лебединий пух, і тоненька, мов срібна голка. Славу про неї донесли до маленького Оденсе актори, котрі приїхали сюди, щоб дати городянам кілька вистав.

Ганс Християн одразу ж помчав до театру. Там він познайомився із Розклеювачем афіш. Той дав йому величезний пензель та відро з клеєм. Цілий день вони ходили містом і клеїли афіші.

Розклеювач афіш розповів Гансові багато цікавого. А щоб віддячити хлопчику за допомогу, почав водити його на всі вистави. І Ганс Християн потоваришував з усіма акторами. А вони й розповіли йому про дивовижну танцівницю Шаль. Ганс Християн одразу ж уявив її царицею, котра допоможе йому стати артистом!

Але як потрапити до цариці Шаль? Ганс Християн був малим хлопцем, а шлях до Копенгагену – довгий і важкий.

Настав день, коли артисти дали в місті свою останню виставу... Прощаючись із ними, хлопчик гірко заплакав.

- А їдь-но з нами! – пожартував хтось із акторів.
- І ви згодні взяти мене з собою? – вигукнув Ганс.
- Згодні, якщо у тебе є гроші на дорогу!

Ганс Християн кинувся додому. Він розбив свою порцелянову скриньку, в котру складав гроші, зароблені на фабриці. В ній було рівно тридцять талерів. На дорогу вистачить! У цю мить до кімнати увійшла його матуся.

– Що це ти робиш, синку? – схвильовано запитала вона.

– Я збираюсь їхати до Копенгагена разом зі своїми друзями-акторами! – відчайдушно сказав Ганс Християн.

– Хіба тобі погано тут, у рідному Оденсе? – не зрозуміла матуся. – Навіщо тобі вирушати в таку далечінь?

– Щоб стати відомим! – відповів маленький Ганс Християн.

– Та що ти знаєш про відомих людей? – не могла заспокоїтись мати. – Всі вони, мабуть, багаті. А ми – люди прості й бідні. Хіба ти забув, синку, що твій тато був звичайним шевцем, а я – прачка! Як же ти прославишся?!

– Мамо, – спокійно відповів Ганс Християн, – я співатиму в опері, гратиму у виставах і писатиму п'єси. Я прославлю і тебе, і тата, і наш Оденсе!

Він сказав це так впевнено, що мати не могла більше сперечатися.

Вона зібрала сина в дорогу й пішла до сусідів, аби попросити у них трохи борошна, щоб спекти йому смачні пиріжки...

А Ганс Християн сів біля вікна і вирішив востаннє поговорити зі своїм улюбленим котом..."

– Мур-р-р... – схвильовано вигукнув кіт Лукойє. – Здається, я зрозумів! Ти покидаєш нас, Гансе?

– Так, я вирушаю завтра вранці, – відповів хлопчик. – А повернуся сюди тільки тоді, коли стану щасливим і знаменитим! Я приїду в золотій кареті разом із царицею Шаль! І весь Оденсе зустрічатиме мене оплесками!

...Рано-вранці кіт Лукойє скочив на підвіконня. На морозяному склі з вечора лишилася невеличка проталина, яку прохукав Ганс Християн. Кіт зіп'явся на задні лапки, аби глянути, що відбувається на подвір'ї.

Він побачив, як мати міцно обійняла маленького Ганса, дала йому вузлик із пиріжками і посадила до візка. Хлопчик вирушив у далеку дорогу.

– Мур-р-р... – промуркотів Лукойє, спостерігаючи, як візок рушив з місця.

Він хотів щось сказати, але так нічого й не сказав.

*Адже людською мовою міг розмовляти лише
з одним хлопчиком на світі – із Гансом Християном
Андерсеном...*

КАЗКА, ЯКОЇ НЕ ЗНАВ МАЛЕНЬКИЙ КАЗКАР

...Минуло багато років. Одного разу в місто Оденсе вїхала карета, що була запряжена четвіркою прудких білих коней. Вона мчала по бруківці вузьких вуличок. А дзвони на дзвіниці сповіщали городян про те, що в місто завітав "птах великого польоту"! Всі мешканці стояли обабіч дороги й вимахували капелюхами.

У натовпі були і Рукавичник зі своїми дорослими синами – майстрами шити рукавиці, і Капелюшник із онуками, і Маленька Дівчинка, яка давно вже виростила, стала дружиною заможного фермера і доглядала корів у панському палаці, і робітники суконної та тю-тюнової фабрик, і навіть Стара Відьма, котру в місті прозивали ворожкою...

– Що відбувається? – шелестів натовп.

– Мабуть, їде імператор? – питали городяни одне в одного.

І лише діти сміялися та кидали на дорогу оберемки квітів. Вони давно готувалися зустріти Свого Короля – короля казок і мрій, відомого письменника Ганса Християна Андерсена.

Коли карета виїхала на центральний майдан, з неба раптом посипалися зірки, а оркестр заграв марш!

Це був перший феєрверк, який відбувся в Оденсе. Феєрверк, про який казала хлопчикові Стара Відьма!

Карета Ганса Християна проїхала повз маленький будиночок і садок, у якому він колись писав свої перші казки. І заїхала у великий готельний двір, де на письменника вже чекала розкішна вечеря та окрема кімната, вбрана квітами.

Ханс Християн сів біля каміну і втомлено примружив очі.

– Мур-р-р... – несподівано почув він. І насеред зали вийшло пухнасте біле кошеня.

– Ти хто такий? – здивувався казкар.

– Я – онук kota на прізвисько Лукойе! – відповіло кошеня. – Хіба ти не пам'ятаєш? Дідусь багато розповідав про тебе. От я й хочу запитати, чи виправдалися всі твої сподівання?

Ганс Християн замислився. А потім сказав так:

– Я об'їздив багато країн світу. Але не побудував Золотого Палацу. Бо він мені не потрібен. Проте в кожній моїй казці існує дворик із трояндами, про який мріяв мій тато! У мене не вирости крила, але я вмію літати у своїх снах і фантазіях. Я не познайомився із китайським принцом, але й досі товаришую з Фрітсом, який став королем Данії Фредеріком VII. Я на власні очі побачив, як і бридкого каченяти виростає вільний і красивий птах – лебідь!

А ще я знаю, про що говорять звірі, птахи і комахи. І можу переповісти дивовижні пригоди всіх живих і неживих істот та предметів, які є на Землі! І якби зараз на моєму шляху зустрілась фея і запропонувала обрати інший шлях, то я відповів би, що моє життя – щасливе і прекрасне!

І Ганс Християн Андерсен усміхнувся.

Історія людини в історії людства

Ганс Християн Андерсен – датський письменник, автор романів, п'єс, віршів, але передусім – казок для дітей.

Народився 2 квітня 1805 року в місті Оденсе в родині чоботаря. Навчався в школі для бідних. Перші твори написав у десятирічному віці.

1819 року вирішив стати актором і поїхав з рідного міста до Копенгагену.

Його п'єси та збірки віршів, мали неабиякий успіх.

Написавши роман "Імпровізатор", Андерсен зрозумів, що його покликання – саме дитячі казки.

Перша книжка для дітей – тритомник "Казки, розказані дітям", опублікований в 1835–1837 роках.

Найвідоміші казки письменника – "Русалонька", "Снігова королева", "Дикі лебеді", "Принцеса на горошині", "Гидке каченя".

Андерсен дізнався ще за життя, що таке дивовижна слава і визнання, на власні очі побачивши пам'ятник на свою честь.

Художник Олександра Полоскіна

ЩО МОЖЕ ПЕНЗЛИК?

КІЛЬКА ЗАПИТАНЬ ВІД АВТОРА

...Що ти робиш, коли сідаєш малювати?

Звісно, ти береш білий аркуш паперу або альбом, розкладаєш олівці і фарби.

І ніхто тобі не заважає. Адже ти хочеш намалювати свою родину, будинок, садок, свою кицьку, дерева та сонечко на синьому небі. Або – червоний автомобіль чи невідоме королівство...

А що ти робиш, коли тобі не вистачає якоїсь барви?

Звісно, ти кажеш про це мамі або татові. Ви разом ідете до крамниці. І тобі купують фарби чи фломастери. Ти можеш попросити і новий пензлик з ніжного колонкового хутра, і приладдя для змішування фарб, себто палітру, – і навіть мольберт...

Маючи все це, ти можеш малювати свої мрії чи те, що запало тобі в душу.

Ось так це відбувається.

Батьки пишаються твоїми здібностями, уважно розглядають малюнок, показують його друзям. Чи не так? Гадаю, що так. А хіба може бути інакше? Але уяви собі таке: ти хочеш малювати, а тобі... забороняють! У тебе немає ані фарб, ані олівців, ані паперу. І всі кажуть: "Що за дурницю ти хочеш робити?"

І тоді ти ховаєшся в найтемнішому кутку і дістаєш з кишені білу хусточку – це "папір". Ти розрізаєш нав-

піл червоний буряк – це “фарба”. Ти висмикуєш кілька шерстинок із хвоста своєї кицьки і намотуєш їх на паличку – це “пензлик”... Адже тобі дуже хочеться малювати. Попри всі заборони в світі!

Тобі важко таке уявити? Тоді я просто розповім тобі історію. Історію про дівчинку з Маленького Села, яка стала Великою Художницею. Ім'я цієї дівчинки – Катруся. Катерина Білокур. Запам'ятай його.

А наша історія починається так...

ПРО ТЕ, ЯК КАТРУСЯ РОЗМОВЛЯЛА З КВІТАМИ

...Катруся вийшла з хати і завмерла від подиву. Вчора вона побачила, як набубнявіли бруньки на деревах, як на стеблинках піднялись угору зелені бутони. Але що робиться сьогодні!

У Катрусі аж подих перехопило. Увесь садок укrywся біло-рожевим маревом. Дерева зацвіли! Та так рясно, що, здавалося, вони понадягали мережані капелюхи! А на стеблинах сотнями розкритих пелюсток замехтіли пурпурові, сині, білі, жовті зірки! Квіти! Півонії, троянди, мальви, ромашки, волошки!

Вони хитали своїми голівками, й Катруся ніби чула, як квіти перешіптуються поміж собою.

– Це – Катруся! – повідомляла іншим квітам Червона Півонія.

– Так... так... Це – Катруся, наша господарка, – кивали у відповідь Ромашки. – Вона вийшла помилуватися нами!

– Та вона сама, мов, квітка! А очі в неї, як у нас! – прошепотіли Волошки.

– А щічки, як у мене! – запишалася Півонія.

– А кучері, як у мене! – сказав Кручений Панич.

– Ото наївні нерозумні рослини! – почувся рипучий голос Будяка. – Не порівнюйте себе з людьми! Всі ви рано чи пізно відцвісте! Ваше життя – коротке...

Ой, як засмутилася Катруся, зачувши таке! Невже загине ця неймовірна краса?! Як її зберегти, як зупинити ці хвилини щастя?

Що вона, Катруся, мусить для цього зробити?

У хаті всі ще спали. На подвір'ї тихо коливалися на вітрі випрані мамою рушники...

Катруся тихо-тихо зайшла до хати і взяла зі столу слоїк із буряковим квасом.

Потім вона взяла білий рушник, сіла на призьбі і обережно розстелила його на колінах. Умочила палець у квас... І на білому полотні з'явився "портрет" Півонії!

Червона Півонія зашарілась від гордості.

– Це – я! – закивала вона голівкою на всі боки. – Катруся мене намалювала! Ох, яка я гарна!

– І нас, і нас намалюй... – заколивалися Ромашки, Волошки, Троянди та Мальви.

– Ой, як вас багато! – сплеснула руками Катруся. – Любі мої, я вас усіх намалюю! От тільки – чим?..

Дівчинка розгублено роздивилась довкола. На городі росли молоді огірки. Але як видобути з них зелену фарбу?

З землі повитикались кіски моркви.

Але як зробити з неї жовто-гарячу фарбу?

А яким чином передати на полотні небесну блакить?

– Ха-ха-ха! – розсміявся Будяк. – І не сподівайтесь!

Катруся це почула і насупила брови: "Нехай собі сміється. А я все одно намалюю ці квіти! Будь-що намалюю!"

Дівчинка глибоко замислилася й не почула, як на поріг вийшла матуся.

– Ох ти, бешкетнице! – зарепетувала вона. – Ти замурзала рушника! Негайно біжи до річки і випери його!

Катруся знітилася: ох, і правда – на білому рушнику цвіла велика пурпурова півонія. Що ж вона оце накоїла!

Дівчинка побігла до ріки. На березі ще раз поглянула на свій малюнок. Півонія була, мов жива! Катруся тяжко зітхнула і... занурила рушник у воду. По сріблястій поверхні попливли пурпурові хмаринки. А квітка розтеклася й зникла.

Була – і нема...

Катруся повернулася на подвір'я і повісила випраний рушник сушитися.

Ще раз поглянула на свій садок. Квіти сумно похилили голівки. Особливо засмученою виглядала Червона Півонія.

І лише маленька Волошка підморгнула Катрусі. Мовляв, нічого, дівчинко, все попереду! Ти ще нас намалюєш.

Краще, ніж було!

ПРО ТЕ, ЯК КАТРУСЯ ДІЗНАЛАСЯ ПРО ДИВНИХ ЛЮДЕЙ – ХУДОЖНИКІВ

Вранці наступного дня Катруся пасла кози за своїм селом, котре називалося Богданівка. Кози скубли траву і дзеленчали своїми дзвониками, що висіли на шиях. Цьому мелодійному дзвону відповідали більші дзвони – ті, що висіли на дзвіниці в сільській церкві. Світило яскраве сонечко, зеленіла трава, здаля виблискувала всіма барвами річечка. Дівчинка замилювалася своїм мальовничим селом, білими хатами, що потопали в яблуневому цвіті. Їй здавалося, що сидить вона посеред справжнього раю, про який розповідав дітлахам місцевий священик.

Катруся примружила очі, дослухаючись, як у траві дзюркоче пісенька коників. І ніби задрімала.

– Дівчинко, скажи мені, це село Богданівка? – почула вона голос і перелякано відкрила очі.

Перед нею стояв Невідомий Мандрівник у солом'яному брилі та довгому плащі. Свої чоботи він повісив на палицю – щоб не замурзалися в далекій дорозі. А в руках у нього була в'язка книжок.

– Так, – із подивом розглядаючи Незнайомця, відповіла дівчинка. – А ви хто?

Незнайомиць усміхнувся і присів перепочити біля малої.

– Я буду тут вчителювати, – сказав він. – Ти, ж, мабуть, ходиш до школи?

– Ні, – сказала Катруся, – у мене купа роботи – треба садити картоплю, сапати город, порати худобу, прати, прясати... Тато й мама кажуть, що навчання мені ні до чого!

– Неправильно кажуть... – зітхнув Незнайомець. – Навчатися мають усі...

– Навіщо? – запитала Катруся.

– Щоб уміти читати й писати, – пояснив Незнайомець. – А потім утілити в життя всі свої мрії!

– У мене лише одна мрія, – зітхнула Катруся. – Нездійсненна...

– Яка ж?

Катруся озирнулася довкола: чи ніхто їх не підслуховує, і прошепотіла:

– Я хочу навчитися малювати! А ви можете цьому навчити?

– Ні, – відповів Незнайомець.

– Тоді я до школи не піду! – вперто сказала Катруся і насупилася.

– Я і сам не вмю малювати, – вів далі Незнайомець, – але, якщо ти знатимеш грамоту, ти зможеш прочитати про те, як стають художниками!

– Художниками?! – скрикнула Катруся. – А хто вони такі, ці художники?

– Це саме ті люди, котрі малюють картини, – пояснив Незнайомець. – Для того, щоб стати художником, треба мати до цього хист, довго вчитися в спеціальній школі, потім – в училищі, ба, навіть, в самій Академії Мистецтв! Але ця Академія дуже далеко від твого села. Там навчаються діти багатих людей, котрі можуть платити за навчання. Навряд чи тобі це вдасться.

Він помітив, що дівчинка засумувала від таких слів і тому весело додав:

– Але, якщо ти справді хочеш малювати – обов'язково навчишся! Тільки вір у це!

Незнайомець ще трохи посидів біля дівчинки, а потім узув чоботи, струсив з плаща пилюгу й пішов собі далі.

А Катруся довго дивилася йому вслід і ворушила губами, на всі лади повторюючи дивовижне слово – “ХУ-ДОЖ-НИ-КИ”.

Тепер вона знала, як називається те, чого так прагнула.

“Я стану художником – та й усе!” – вирішила дівчинка.

КАТРУСЯ РОБИТЬ ПЕНЗЛИКА

Сказати – одне, а зробити – зовсім інше! Ну, як можна засісти за малювання, коли весь час доводиться по-ратися по господарству?

Не встигає Катруся подоїти кіз, як мати кличе на город – бур’яни полізли на картоплю, наче вороже військо! Допіру Катруся повоює з бур’янами, як треба бігти до річки з кошиком брудної білизни! Тільки розвісить білизну в садку, як уже треба зустрічати з вигону корову. Аж ось видається вільна хвилинка, і бачить Катруся, що сонечко заходить. Яке вже тут малювання? Треба лягати спати!

Так минає день, минає другий, третій... Відцвітають півонії, зацвітають троянди. Хиляться до землі голівки ромашок, облітає з дерев яблуневий цвіт, а натомість виринають з мереживного марева червоні яблука. Ох, як хочеться намалювати хоча б їх! Коли? На чому? Чим?

День і ніч думає про це маленька Катруся. Попросити б у батьків, щоб привезли з далекого міста пензлів та

фарб. Але знає Катруся, що грошей на цю розкіш немає... Та й не погодяться тато з мамою купити цей "непотріб". Мовляв, навіщо сільській дівчинці панські забавки?

Але все ж таки поталанило Катрусі! Перед святами почали селяни прикрашати свої домівки, фарбувати паркани, білити стелі, підсинювати вапно спеціальним синім порошком.

От коли набрала Катруся різних фарб! В одного сусіда попросила – трохи зеленої, в іншого – слоїчок червоної, в третього – білил та синьки.

Підібрала з дороги шматок гладкої фанери, почистила її. І замислилася: чим же малювати? Пальцем? Гілкою? Травинкою?

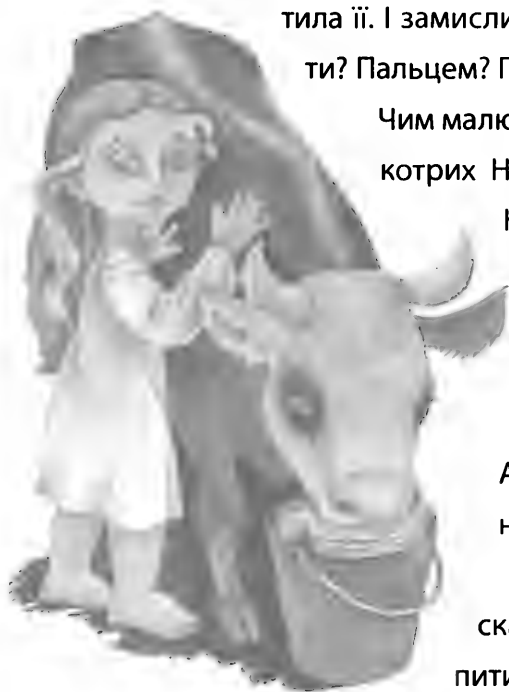
Чим малюють ті художники, про котрих Незнайомець говорив?

Невже в них такі ж величезні пензлі, якими хату білять? У кого запитати?

Немає в кого...

Аж ось замукала в стайні корова.

– Принеси їй води, – сказала мати, – певно, пити хоче!

Пішла Катруся по воду. А поки корова пила, гладила її по м'якеньких боках. І все думала, міркувала – де ж взяти пензлика? От якби ж то він був таким ніжним та м'яким, як коров'яча шерсть!

І тільки-но про це подумала, як аж завмерла від здогадки. Звісно! Пензлик має бути м'яким і тоненьким, кожна волосинка – окремо, а в кінці – трохи загострена. А намотувати шерстинки треба на паличку, щоб зручніше було вмочати їх у фарбу!

Як зраділа Катруся, не переказати й словами! Ще б пак! Сама додумалась, із чого робиться таке важливе для справжніх художників знаряддя!

Насмикала ворсинок з корови, перев'язала ниткою, прилаштувала до гілки. Пензлик готовий!

Тепер можна й малювати. Адже все село – на святі, у церкві. І батьки там. Ніхто не заважатиме Катрусі.

Сіла дівчинка на призьбі. І від хвилювання навіть очі заплющила. Невже зараз вона почне малювати, втілить у життя свою мрію?! Глибоко зітхнула і... провела пензликом по фанері...

Тихо-тихо було в садку. Навіть квіти зачаїлися, повернулися до Катрусі своїми найбарвистішими пелюстками – щоб дівчинці краще було малювати їхні портрети. І Катруся малювала й малювала. Навіть не помітила, як сонечко зайшло. Як почали вертатися зі свята сусіди...

– Катре, Катре, куди ти поділась? – загукала з порогу мати. – Чому курей не зачинила? Чому відро порожнє?

Схопилася перелякана Катруся та так швидко, що аж слоїки з фарбами поперевертала.

– Ти що тут робиш? – підозріло поглянули на неї батьки.

А Катруся ховала за спиною фанерку зі своїм малюнком.

– Покажи-но! – попросив тато.

Він узяв з рук дівчинки малюнок і довго дивився на нього. Мати позирала з-за його кремезного плеча.

Довго-довго вони розглядали Катрусину роботу. А дівчинка стояла перед ними ні жива ні мертва і сподівалася, що ось-ось зараз скажуть вони, що пишаються нею, що куплять їй фарби і справжніх пензликів... А ще краще – відправлять на навчання!

Але батьки мовчали. А потім тато тяжко зітхнув:

– Не селянська це праця – малярство... Та й не жіноча справа. Не роби, доню, дурниць. Адже засміють нашу родину в селі. Скажуть люди, що ростимо неробу.

– І ніхто тебе заміж не візьме! – додала мати, відбираючи розфарбовану дощечку і ховаючи її в повітці.

Сумна стояла Катруся посеред садочка, аж доки знову почула лагідний шепіт Волошки: "Гарна була картина, дівчинко! А я на ній буду квітнути вічно!"

ЯК КАТРУСЯ В ОПОЛОНКУ СТРИБНУЛА

З того часу по селу пішла чутка про те, що донька в родині Білокурів якась чудна, не така, як інші дітлахи. Ті вечорами збираються, гомонять, грають в ганчір'яного м'яча, в цура й пека. А Катруся сидить і на вечірню зорю дивиться чи ходить луками, щось шепоче до квіток, бажає їм "на добраніч". Та це ще й нічого! Але помічають дітлахи, що носить вона в кишені огризок олівця й на чому тільки можна вимальовує якісь візерунки. От і почали Катрусю дражнити. Навіть рідною вулицею було важко пройти, аби не почути від сусідів: "Ось іде наша принцеса – Катря-малярка!"

А хлопчак й підхоплюють, кричать їй вслід:

– Ма-ляр-ка! Ма-ляр-ка!

Батькам соромно за таку доньку. Ну що з неї виросте? Хіба можна бу-ти такою мрійницею, коли стільки роботи довкола? І що вона бачить, коли ось так дивиться на дерева і квіти? З дерев треба врожай знімати – он скільки яблук та слив нині вродило. А квіти... Та яка ж із них користь?

– Чого ти весь час на квіти дивишся? – якось не витримали подружки.

Катруся подивилась на них здивовано й каже:

– Хіба це я на них дивлюся? Це ж вони на всіх нас дивляться! Хіба ви не знаєте, що квіти – то очі Землі? Вона дивиться цими очима і питає, навіщо ми живемо, задля чого?..

Засміялися діти, розповіли батькам. І ще тяжче стало жити маленькій художниці в такому гарному, такому барвистому світі. Адже сховала матуся і той маленький олівець, що був у Катрусі в кишені. А як прийшла зима і в печі почало топитися, то вигрібала всі вуглинки, аби донька і ними не малювала!

День і ніч не спала Катруся. Не спала, крутилася в ліжку, дивилася на місяць і надумала, що не хоче вона жити без малювання! Хіба ж можна не виконати обіцянку, котру дала вона квітам, – утілити їх на папері?

І вирішила Катруся втопитися! Якщо ніхто її не розуміє, ніхто не допомагає, а лише сміються, то навіщо їй, такій нерозумній, на світі жити?!

Якби вчилася Катруся в школі, знала грамоту й могла читати, то дізналася б про таких самих

людей, котрих завжди вважали і дивними, і не схожими на всіх. І зрозуміла б, що не одна така на світі! Але тієї ночі здалося дівчинці, що вона геть самотня й ніхто не може її зрозуміти.

Допіру настав ранок, побігла відчайдушна Катруся до річки, знайшла ополонку і... кинулася в холодну воду!

Добре, що поблизу проходили люди. Побігли до річки, витягли дівчинку, замотали в кожуха та й принесли до хати.

Думала Катруся, що байдужа вона татові та мамі, але як же вони раділи, що донька живою лишилася! Нагріли теплого молока, вкрили ковдрами, викликали сільського лікаря.

– Чого це ти, мала, таке надумала, – запитав лікар, – що тобі не так?

– Я хочу малювати! – тільки й змогла вимовити Катруся.

Побачили батьки, що нікуди їм не подітися від доньчиного захоплення, порадилися й вирішили: нехай віднині Катруся малює. Але за однієї умови – лише увечері по суботах, коли в хаті та на подвір'ї роботи менше! І навіть купили їй на ярмарку в самому Яготині фарби та пензлики.

Це була перша Катрусина перемога!

Щоправда, відтоді все життя боліли у неї ноги, які вона застудила в крижаній воді...

ЯК КАТРУСЯ ХОТІЛА ВЧИТИСЯ

Грамоту Катруся вивчила сама. Вчила по одній літерці абетку, а потім складала літери у слова, котрі вичитувала в книжках. А книжки брала, де тільки могла, – в сусідів, у подружок, які вчилися в сільській церковній школі, у того Незнайомця, що приїхав учителювати в Катрусину Богданівку.

Першою прочитаною книжкою був “Кобзар” Тараса Григоровича Шевченка.

– Ну, от бачиш, – казали батьки, – читати навчилася, то навіщо витрачати час на інші науки? Сідай краще вовну прясти!

Катруся бралася за веретено, а на колінах розкладала книжку. Пряде – і поглядає на сторінки, ворухить губами – читає. І так їй кортіло дізнатися більше про письменника, вірші якого так подобались малій Катрі. Почала вона розпитувати у всіх, хто ж він такий, цей поет – Тарас Шевченко?

І яке ж було її здивування, коли дізналася Катруся, що він не лише поет, а ще й – художник! І чимось навіть схожий на неї, на Катрусю Білокур! Адже виріс у бідній родині, в маленькому селі і малював майже так само, як вона – ховався від усіх, запалював свічку і малював. І ніхто його не вчив! Та ще й був той Тарас Григорович кріпаком, працював у пана! А досяг такої слави, про яку і Катруся мріє у своїх снах.

Отже, вирішила Катруся, може бути й таке! Варто лише не кидати своєї мрії, йти до неї і нікого не слухати! Вчитися треба!

Тим більше, батьки вже не спалювали її малюнків у печі – отже, буде що показати вчителям у художньому училищі. Відібрала Катря два найкращі малюнки й вирішила поїхати до самого Миргорода, до школи, де вчать правильно малювати.

Довга була та дорога... Але таки доїхала Катря до художнього училища. А коли відчиняла двері до високого шкільного начальства, котре називалося "Приймальна комісія", ноги її тремтіли від страху.

Подивився Директор художнього закладу на Катрусини малюнки і схвально захитав головою, а потім запитав:

– А яка у тебе, дівчино, освіта? Ти закінчила школу?

– Ні... – відповіла Катруся. – Мені нема коли вчитися – треба працювати по господарству. Але читати я вмію!

Насупився Директор і повернув їй малюнки.

– У нашому закладі вчать лише ті, хто школу закінчив! Їдь додому і більше нас не турбуй! У нас вчать лише освічені школярі!

Дуже засмутилася дівчинка. Забрала малюнки. Похнюпилась та пішла зі шкільного подвір'я. А Директор ще й наказав більше її не приймати.

Художнє училище містилося за великим парканом, на воротах стояв суворий дядько у солом'яному брилі. Зачинив він за Катрусю браму.

Ніби двері до мрії зачинив!

"Ні, не може такого бути, щоб не було на світі добрих людей! – подумала Катруся. – Невже не бачить ніхто, як я добре малюю? Невже ніхто не допоможе?!"

Що ж робити? І спало їй на думку таке: а якщо перекинути ці малюнки через паркан училища? А раптом буде там гуляти добрий учитель, помітить їх, підбере, наздожене Катрусю і скаже їй: "Дівчинко, ти дуже талановита! Ти повинна вчитися!" Підстрибнула Катруся і перекинула малюнки через паркан...

Але ніхто не звернув на те уваги.

Пішов дощ, зірвався вітер. Залило Катрусини квіти дощовими сльозами, замело пилюгою...

Де вони, ті квіти? Хто підібрав їх? На якому смітнику лежали Катрусини шедеври, аж поки зотліли?

Хіба міг знати той Директор, що минуть роки і ма-
люнки Катерини Білокур будуть виставлятися в кар-
тинних галереях усього світу?

Але не знала того й сама Катруся...

ЯК КАТРУСЯ МОЛИЛАСЯ НА ЧЕРНЕЧІЙ ГОРІ

До кого ж тепер звернутися по допомогу, вирішувала Катруся. Де шукати вчителів? У кого просити поради?

І згадала вона про долю Тараса Григоровича Шевченка. На кожному покуті, в кожній хаті разом з іконою висів його портрет. То хіба не можна до нього молилися? Подумала так і вирішила поїхати до Канева на Чернечу Гору, де з високої кручі дивиться на світ Великий Поет.

Обрала такий день, щоб нікого там не було, – понеділок.

Дісталася до Гори крутими сходами. А коли дійшла, впала на коліна перед пам'ятником Тарасу Григоровичу і сказала так:

– Тарасе Григоровичу, допоможіть мені стати художницею! Ніхто мені не вірить, ніхто не розуміє! Кажуть люди в нашому селі, що ця справа – не для простих людей. Але ж ви, Тарасе Григоровичу, самі знаєте, що воно таке – коли не можеш не малювати, віршів не писати! Вам це також забороняли! Дайте мені сили! Що ж

мені зробити, щоб подолати цю стіну, щоб світ побачив мої картини?

Простояла Катруся біля могили Кобзаря до глибокої ночі. І повернулася додому заспокоєна. Бо почула його відповідь, його добре слово.

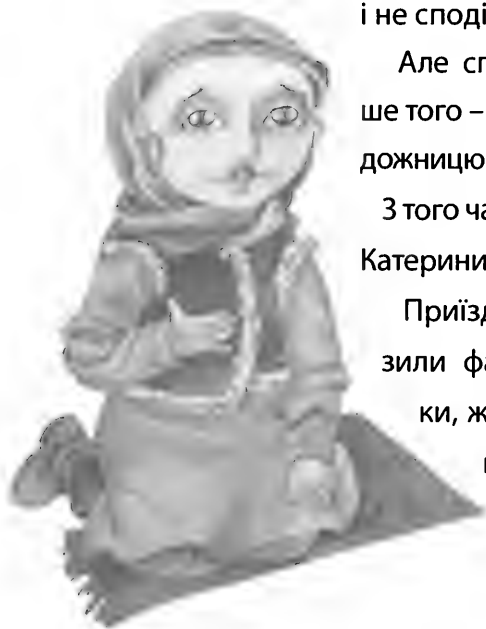
А сказав він таке: "Шукай не слави, а хороших людей! Їх на світі багато! Варто лише знайти їх! І вони тобі допоможуть!"

...Минуло багато років, поки зрозуміла Катруся Тарасову пораду. Тоді вже провели в її селі радіо, і почула вона голос дивовижної співачки – Оксани Петрусенко. І закортіло дівчині зробити подарунок. Написала Катря Білокур листа до столиці, а в лист вклала свій малюнок – з китицею червоної калини. Хоча на відповідь і не сподівалася.

Але співачка відгукнулась! Більше того – розповіла про сільську художницю знайомим у мистецтві людям.

З того часу і почалася велика слава Катерини Білокур.

Приїздили до неї митці, привозили фарби і справжні пензлики, журналісти писали про неї в газетах. Повезли Катерину до найвідоміших

музеїв світу – до Ермітажу, що в Ленінграді, до Третьяковської Галереї, що в Москві.

Дізналися про дивовижну українську художницю і в Парижі. І там була виставка Катерини Білокур.

Були на тій виставці всі відомі в світі художники. А серед них – Пабло Пікассо, Сальвадор Далі. Дивувалися вони, перешіптувалися:

– Невже ця художниця ніде не вчилася малювати?

– Невже вона з маленького і нікому не відомого села? Хіба може бути таке?

– Хто ж їй допомагав? Хто ж її вчив такому диву?

Якби могла Катруся відповісти їм, то тільки посміхнулася б і сказала: “Мене вчила сама природа! У неї стільки барв!”

ЛИСТ У МАЙБУТНЄ

...І почалася для Катрусі Білокур інша, щасливіша історія в житті.

А точніше – почалася вона для її картин, для її улюблених квітів. Адже мандрували ці картини по всьому світу. І скрізь, де їх виставляли, дивувалися люди, раділи й починали краще розуміти красу природи.

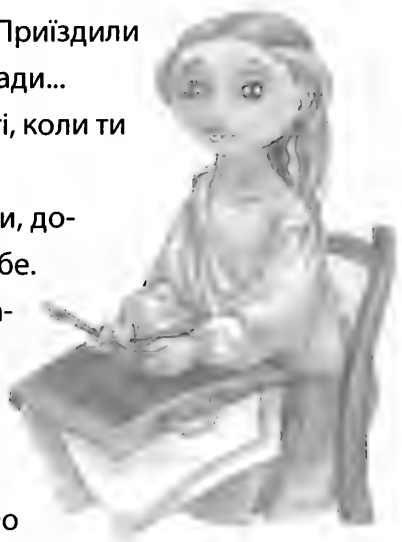
А Катерина так і жила в своїй Богданівці і весь час малювала. Тільки тепер листувалася вона з усім світом! Приїздили до неї відомі люди – письменники, худож-

ники, музиканти, науковці. Приїздили вклонитися, попросити поради...

Ось так воно буває в житті, коли ти йдеш до своєї мрії.

Йдеш попри всі негаразди, долаєш перепони й віриш у себе.

Але й тобі залишила Катерина Білокур свою раду! Ось що написала вона у своєму щоденнику:

“Доля випробовує тих, хто надумав дійти якоїсь великої мети. Але сильних духом не злякає ніщо! Вони з стиснутими вустами уперто, сміливо і гордо ідуть до наміченої мети – крок за кроком, вперед і вперед!

І таки досягають мети. І тоді доля нагороджує їх сторицею і відкриває перед ними всі таємниці дійсно прекрасного і ніким не перевершеного МИСТЕЦТВА!”

Маленька післямова

Коли ти знову сядеш малювати і розкладеш перед собою аркуші та фарби, згадай цю історію про маленьку сільську дівчинку, в якій не було ні фарб, ні пензлів. Та було головне – віра в своє покликання і величезне бажання зробити так, щоб краса ніколи не полишала життя. Краса, яку вона увічнила простим пензликом з коров'ячої шерсті...

Історія людини в історії людства

Катерина Білокур – українська художниця.

Народилась 7 грудня 1900 року в бідній селянській родині.

У школі не навчалась, читанням і малюванням оволоділа самотужки.

Водночас із малюванням керувала драматичним гуртком у сільському клубі, виступала на сцені.

Найвідоміші роботи видатної художниці – “Буйна”, “Декоративні квіти”, “Привіт урожаю” і славнозвісне полотно “Цар-коłos”.

Вперше полотна Катерини Білокур демонструвались 1940 року на виставці в Полтаві. 1941 року, під час Великої Вітчизняної війни, всі картини, що експонувались в Полтавському краєзнавчому музеї, згоріли.

Попри довгі роки, сповнені буденної тяжкої праці, війни, голоду, розрухи, в 50-ті роки минулого сторіччя

Катерина Білокур змогла здобути славу всесвітньо відомої художниці. Її роботи високо оцінив Пабло Пікассо.

Художник Аљона Баранова

ТАЄМНИЦЯ ЧОРНОГО КАПЕЛЮХА

ЧЕРВОНІ ПАНЧОХИ

– Я не буду надягати ці противні панчохи! Через них мене всі на вулиці дразнять! – вередував хлопчик, сидючи на краю ліжка із залізними бильцями. Він аж підстрибував, і пружини старої ліжниці так само галасували, як і він.

– Не буду! Ні! Ні! Ні!

“Ні-ні, ні-ні, ні-ні!” – галасували пружини.

Матуся якраз підходила до сина, тримаючи в руках величезні яскраво-червоні вовняні панчохи.

– Чарлі, синку – лагідно вмовляла вона. – Але ж надворі вже холодно. А других панчіх немає...

– Але ж це твої панчохи! – не вгавав хлопчик. – Не вдягатиму я їх!

– Що тут відбувається? – зазирнув до кімнати тато. За ним увійшов брат Чарлі – Сід.

– Чарлі не хоче надягати червоні панчохи! – пояснив Сід. – Він у них схожий на дівчинку!

Тато суворо подивився на сина.

– Містере Чарльзе! – поважно сказав він. – У нас поки що немає змоги вбирати вас, мов принца. От виростеш, почнеш заробляти власні гроші – і тоді роби, що захочеш!

Малюк замовк. Він побоювався тата.

Скориставшись паузою, мама почала натягувати на нього панчохи.

А маленький Чарлі сидів і мріяв про те, що як виросте, то в нього буде все – і великий дім, і двійко коней, і лаковані черевики, і... багато смачних тістечок. Тістечок, які він так полюбляє розглядати крізь скло вітрин кондитерських магазинів. А головне – він завжди буде в центрі уваги. І всі любитимуть його. І казатимуть йому вслід: "О! Подивіться, це йде сам містер Чарльз Чаплін!"

Замріявшись, Чарлі не помітив, як мама вже підв'язала червоні панчохи широкою стрічкою.

– А тепер ідіть гуляти! – звернулася мама до Сіда та Чарлі. – А нам із татом треба до театру!

ПАНІ ЧЕЧІТКА

Сід узяв Чарлі за руку й повів надвір. Адже сидіти вдома не було ніякого сенсу: в квартирі холодно і нудно. А на вулиці вирувало життя. Проїжджали кеби – карети, запряжені кіньми. А часом можна було побачити і диво техніки – автомобіль! Щоправда, сюди, на околицю

Лондона, де мешкали брати, автомобілі заїжджали нечасто.

Сідові й Чарлі подобалося спостерігати за перехожими. Вряди-годи хтось із них обертався до хлопців і співчутливо промовляв: "Це ж сини акторів із мюзик-холу – Анни та Чарльза. Бідні діти! Яке на них чекає майбутнє?"

Чарлі вже знав, що його тато й мама – актори. Мама Анна виступала з танцями та піснями в різних театрах. А тато Чарльз сам вигадував пісеньки і гарно співав їх своїм приємним баритоном у лондонських мюзик-холах. А ще тато проводив удома на кухні чудернацькі репетиції. Він взував черевики із дзвінкою підошвою і так вправно підстрибував на підлозі, що вони самі вистукували різні мелодії! "Тук-так-так! Тук-так-так!"

Це називалося "бити чечітку".
Одного разу Чарлі запитав:

– А хто така ця пані Чечітка,
й за що її треба бити?

Тато засміявся й пояснив,
що це – різновид дуже популяр-
ного танцю, і танцювати його
можуть не всі. А тільки – великі
актори. Бо треба відчувати
музику і... мати добру фі-
зичну підготовку.

Чарлі було всього два рочки, але йому надзвичайно кортіло робити те ж саме.

Малюк ставав за спиною в тата і потайки намагався повторити його рухи.

Інколи йому здавалося, що він витанцьовує негірше! Прикро, що в нього немає таких гарних лакованих черевиків – і тому підлога не співає.

Певно, малий Чарлі навчився б вибивати чечітку, але... Якось тато не повернувся додому. Не було його й наступного вечора. І решту вечорів поспіль. Чарлі чув, як сусіди говорили, що старший Чаплін втратив голос, його звільнили з мюзик-холу, і він потрапив до шпиталю.

Більше Чарлі й Сід не бачили свого батька.

А за кілька місяців тяжко захворіла й мама. До їхнього будинку підїхала машина швидкої допомоги і повезла маму до лікарні.

Чарлі й Сід лишилися зовсім самі...

НА ВУЛИЦЯХ ВЕЛИКОГО МІСТА

Тепер Чарлі доводилося щоранку вдягатися самому. Та це ще нічого. Найстрашнішим було те, що в хаті закінчилися харчі. Сід і Чарлі розмочували сухарі, які лишилися в кухонній шафі. А потім бігли надвір.

Аби хоч трохи розважити старшого брата, Чарлі вигадав забавку...

Ось іде вулицею перехожий – старенький дідусь із палицею. Чарлі прилаштовується позаду і повторює всі його рухи.

Ось дідусь зупинився біля вітрини, протер окуляри. Чарлі робить те саме!

Ось старий нахиляється, аби поправити шнурівку черевиків – Чарлі копіює і це!

Сід сміється. Та й перехожі починають звертати увагу на хлопця, котрий так вправно й кумедно перекривляє літнього поважного пана.

Ось дідуган насуває на лоба свого капелюха, дістає з кишені носовичка... Чарлі досконало повторює рухи!

Ось дід... обертається, свариться ціпком і кричить на хлопчика:

– Начувайся, бешкетнику! Це хто тебе навчив кривдити старших?!

Сід хапає Чарлі за руку й вони біжать вулицею. Ховаються в підворотті.

– А в тебе добре виходить! – відхекавшись, каже старший брат. – Як у театрі!

– Але в театрі за це платять гроші, – зітхає менший Чарлі.

За хвилину він уже готовий до нових "подвигів".

Чарлі вичікує, коли на вулиці буде більше перехожих, обирає найдобрішого – того, хто здатен посміяти-

ся з себе – і розігрує цілі сценки. Чарлі так зугарно й дотепно відтворює рухи, що вся вулиця заливається сміхом.

А якось сталося справжнє диво: один пристойний пан поліз до кишені й дістав із неї купу мідяків.

– У мене був такий поганий настрій, – сказав він, простягаючи Чарлі гроші, – а ти так добре мене розважив! Ось, візьми. Ти, либонь, хочеш їсти?

Малий не повірив своїм очам! Виявляється, на вулиці можна непогано заробляти ось такими виступами?

Брати відразу ж побігли до крамниці. Вони справді були страшенно голодні.

Купили хліба, молока й цукерок.

Сід із задоволенням наминав усю цю смакоту.

А Чарлі подумав, що тепер вони з братом не помруть від голоду.

Вони стануть вуличними артистами!

ВУЛИЧНІ АРТИСТИ

Уранці хлопці вирішили одягнутися справжніми артистами.

От коли стали в пригоді материні червоні панчохи, яких так не любив Чарлі.

Брати полізли до скрині і ще знайшли яскраві шати.

Сід убрався в строкату куртку, яку справила йому колись мама Анна. Вона пошила її зі свого вовняного жакета й обрізків оксамитової блузки. Чарлі надів панчохи й пов'язав на шию материну синю хустку.

Коли вийшли на вулицю, сусідські хлопці почали їх дразнити:

– Ха-ха-ха! Артисти – носи у тісті! – кричали вони.

– Ха-ха-ха! Циркачі – одяглись, як паничі!

Чарлі дуже образився, але вигляду не подав.

Він вийшов на середину вулиці і раптом завмер. Довкола почали збиратися люди. Глядачі! Що ж то він робитиме?

Сід геть розгубився і заховався за ріг.

Чарлі помітив у натовпі дівчинку свого віку. Дівчинка була з мамою та й одягнута зовсім не так, як Чарлі. На ній було тепле пальто, хутряні рукавички й високі чобітки. У руці вона тримала гарну ляльку.

Чарлі подумав-подумав і...

Ось він уявив, ніби стоїть на квітучій галявині. Кумедно рухаючись, Чарлі заходився вдавати, ніби збирає ці квіти і складає в букет – одну квітку до одної. Вони випадають йому з рук, а він смішно нахиляється, збирає їх. Ті знову випадають.

Надворі стояла зима, та люди захоплено спостерігали за його рухами. І справді, разом із ним вони уявляли, що опинилися на квітучій галявині.

Ось Чарлі вдав, що букет нарешті готовий, зробив кілька кроків і простягнув його дівчинці в хутряних рукавичках. Вона віддала свою ляльку мамі і... вдала, ніби бере з рук маленького вуличного артиста справжній букет!

Публіка шалено заплескала в долоні!

До ніг Чарлі посипалися гроші – заробіток за виступ.

ЧАРІВНИЙ ЛІХТАР

Під вікнами будинку, де мешкали брати Чапліни, пролунав суворий голос:

– Де тут живуть малі хлопці, які втратили батьків?

Чарлі заховався під ковдру. Хто їх шукає? Що він хоче?

– Брати самі дають собі раду, – відказала їхня сусідка, місіс Голл. – Та й ми, сусіди, трохи доглядаємо за ними. А ви, пане, хто такий?

– Я генерал Вільям Бутс, – почувся той же суворий голос. – Я – засновник нової армії, вона зветься Армією

Порятунку. Ми рятуємо сиріт і безпритульних дітей від голоду та холоду! Тут, у Лондоні,

я зі своїм військом будую безкоштовні їдальні для дітей і влаштовую їх до притулків.

Чарлі не на жарт злякався.

Він не хотів до притулку!

– Це хороші, виховані й талановиті діти! – почала захищати хлопчиків місіс Голл. – Чого ви навчите їх у притулку? Ідіть, пане генерале, ловіть інших!

Та все ж таки ввечері вона завітала до оселі Чаплінів.

– Чарлі, мабуть, вам таки доведеться відвідати цю організацію, що називається Армією Порятунку, – сказала вона. – Я чула, що там вас можуть нагодувати гарячими обідами і навчити якогось добра. Адже в ній працюють і хороші люди. От, наприклад, у нашій церкві пан священник улаштовує покази “чарівного ліхтаря” і годує дітей тістечками.

Чарлі нашорошив вуха: що це за диво таке – “чарівний ліхтар”? Що він показує?

Наступного дня він пішов до священника.

– Який малюк! – зрадів панотець. – Ти прийшов попоїсти?

– Ні, – чемно відповів Чарлі, – я волів би дізнатися, чи маєте ви “чарівний ліхтар”?

Пастир усміхнувся і повів Чарлі до темної кімнати. Там уже сиділо багато дітей різного віку. Вони галасували, жували пластівці “повітряної” кукурудзи й тупотіли ногами. А перед ними на стіні висіло біле простирадло.

І от панотець вимкнув світло. Підійшов до якогось дивного пристрою, що стояв позаду стільців, і почав крутити ручку.

Чарлі зацікавився. Адже простирадло несподівано за-світилося, і на ньому заметушилися якісь люди. Вони були маленькі й рухливі, мов комахи! Аж ось прямо по білій матерії проїхав... автомобіль. Чарлі аж підскочив. А раптом він заїде в залу й розчавить його?

Але авто проїхало по світлому квадратові на стіні і сховалося десь у темряві.

Натомість виникло справжнє море. І Чарлі закрився руками, аби бризки не замочили його єдиного костюма. Та ба – скрізь було сухо.

А потім священик увімкнув світло.

Зачарований і приголомшений Чарлі підійшов до нього.

– Скажіть, будь ласка, – звернувся він, – що це таке було?

– Це – кіно, – посміхнувся панотець. – Новий вид мистецтва – рухомі картинки!

Чарлі повернувся додому в нестямі від “чарівного ліхтаря”.

Він увесь час думав: як потрапити на те біле простираadlo, щоб поглянути на себе збоку? Адже він так гарно копіює перехожих, уміє вибивати чечітку, як батько, і співати, як мама. Хіба він не гідний того, щоб і його закарбували “чарівним ліхтарем” на тій білій тканині?

Але що для того потрібно?

Чарлі довго ламав голову над цим запитанням і вирішив – треба вміти ще щось. Скажімо – жонглювати чи робити сальто через голову.

Проте навчитися цього можна лише в цирку...

КЛОУН НА ІМ'Я ЛАПЕН

У вісім років Чарлі вперше потрапив до цирку.

Там гриміла музика, били барабани, стрибали на арені акробати, бігали по колу муштровані цуцики, а над головою ходили канатохідці.

Та найкращим був клоун! Чарлі не міг відвести від нього очей.

Клоуна звали Лапеном. Він виходив на арену зі щіткою та каструлею в руках і починав зчищати з себе пил. Та так смішно, що зала не тямилася від реготу.

А ще вразило Чарлі, що цей один клоун заміняв собою всю циркову трупку. Адже він так само жонглював, як жонглери, ходив по канату, як канатохідці, скакав на коні, як вершники, крутив сальто, як акробати. А до того ж робив це так смішно, що Чарлі просто падав зі свого стільця!

Клоун Лапен за кілька хвилин зображав ціле людське життя! Як це відбувається?

Ось клоун показує жести, що закохався в прекрасну принцесу. А ось – сідає на коня

“Ну й добре, – вирішив Чарлі, – більше я не хочу бути циркачем”.

Коли зняли гіпс з пальця, хлопець не повернувся до цирку. Не хотів, щоб ним хтось жонглював, як м'ячиком.

Так Чарлі знову опинився на вулиці...

ТАНЦІ Й МІСТЕР ДЖЕКСОН

Ой, як тяжко жити малому хлопчаківі на вулиці! Чого тільки не доводиться робити!

Хіба проживеш на ті гроші, що їх кидають під ноги, коли ти виступаєш?

І Чарлі вирішив піти до редакції газети. Там якраз працювали такі ж хлопчаки, як він. Вони щоранку бігали містом і продавали часописи. Чарлі теж отримав цілий стос газет.

– Голосно вигукуй назву нашої газети! – наказав йому пан редактор. – Якщо продаси всі – отримаєш заробітну платню.

І Чарлі хутко подався вулицями. Він репетував так гучно, що люди швидко розкупили його крам.

Якось Чарлі побачив об'яву на перукарні. У ній було написано, що негайно потрібен помічник перукаря. "О! Як цікаво, – подумав Чарлі. – Працювати в циркульні, мабуть, цікавіше, ніж продавати пресу!"

І він зайшов до приміщення з великими скляними вікнами. Там навдивовижу приємно пахло парфумами, чистими рушниками, кремами та парою, на якій майстри нагрівали щипці. Тими щипцями вони підкручували вуса мостивим лондонським панам.

– Я хочу бути перукарем! – сміливо сказав Чарлі хазяїнові.

– Ха-ха-ха! – засміявся той. – Хіба можна довірити ножиці такому підліткові? Я можу взяти тебе лише за помічника! Грітимеш та подаватимеш воду, чисті рушники, митимеш і местимеш підлогу.

Чарлі зітхнув, але допомагати погодився.

Поки майстер стриг і голив панів, хлопчик крутився як в'юн в ополонці: грів щипці, міняв воду в мисці для гоління, підмітав пострижене волосся.

І втямив: ні, працювати циркульником він не хоче!

Хлопчик ходив сумний і заклопотаний. Це помітив один із постійних клієнтів перукарні.

– Чому це ти сумний, Чарлі? – запитав він.

Малий промимрив, що набридло йому подавати і гріти воду.

– О, – сказав клієнт, – то я можу тебе влаштувати на іншу, цікавішу роботу!

Цей пан був інженером складувні. Він запропонував хлопцеві нову справу – вчитися видувати зі скла фігурки.

Чарлі зголосився й пішов працювати на завод, хоча був ще недолітком.

Звісно, йому не дозволили видувати зі скла цікаві барвисті фігурки. А знову дали в руки віника. Хлопчина геть засмутився. Хіба ж він мріяв увесь час прибирати за кимось?

Якось, прямуючи до осоружної гуті, він почув музику на майдані.

Люди слухали, як вуличний музика грає на скрипочку. Ноги самі понесли хлопчика на майдан!

Чарлі вийшов на середину і почав танцювати. Його відразу оточило ще більше роззяв. Усі аплодували хлопцеві.

Він радів, його ноги ніби окремо від нього виробляли неймовірні піруети, а підбори черевиків вистукували веселі ритми!

Коли Чарлі закінчив виступ, до нього підійшов пан у широкому плащі з високим капелюхом на голові.

– Я – містер Джексон, – сказав він. – Працюю шкільним учителем у Ланкширі. Але в мене є давня мрія: організувати дитячий танцювальний ансамбль! А ти, парубче, так гарно витинаєш, що я хочу тебе запросити.

Будеш у нас солістом! Ми їздитимемо всією Англією, досягнемо таких успіхів, що про нас дізнається весь світ! Ти згоден?

О, Чарлі дуже хотів завоювати весь світ. І тому негайно погодився на пропозицію містера Джексона. До того ж, йому хотілося навчитися танцювати професійно! Адже співати, вибивати чечітку, жонглювати, робити сальто, стояти на руках він уже вмів.

ВАШ ВИХІД, МІСТЕРЕ ЧАРЛЬЗЕ!

У славетному місті Лондоні було багато театрів. Чарлі захоплено дивився, як увечері до театру приїжджають карети та автомобілі, як із них виходять гарно вбрані люди, прямують до освітленого палацу, аби подивитися на акторів! Ото якби вони бодай раз побачили, на що здатен маленький Чарлі!

От якби хоч раз вийти на таку велику сцену!

Проте як потрапити до того театру, міркував Чарлі, й хто ж візьме хлопчика грати у виставі?

Однак сталося диво. Хоча насправді дива відбуваються лише з тими, хто наполегливо прокладає до них свій шлях. Так от, у театрі, котрий називався "Іподром", ставили нову п'єсу.

Для вистави не вистачало хлопчика, який має вийти на сцену в третьому акті.

Зазвичай такі ролі виконують діти акторів. А тут – що за лихо! – малий син відомої акторки захворів. Що робити, де шукати виконавця, сушив собі мізки режисер.

– Піді-но на виступ дитячого хореографічного ансамблю, – порадив йому директор театру. – Кажуть, там є чудовий соліст на ім'я Чарлі Чаплін!

– Чаплін? – перепитав режисер. – Здається, я колись знав його батька. Той був непоганим співаком. Може, й син згодиться.

І режисер пішов поглянути на виступ дітей. Чарлі йому вельми сподобався!

Він запросив хлопця до театру – зіграти невеличку роль.

Це був найкращий день у житті маленького Чарлі!

Коли йому треба було виходити на сцену, щоб сказати кілька слів, режисер лагідно підштовхнув його в спину і прошепотів:

– Ваш вихід, містере Чарльзе! Не хвилюйся, хлопче, все буде гаразд...

Ця роль у виставі була зовсім крихітна. Та вийшовши на сцену, Чарлі відразу відчув себе справжнім актором. На нього дивилася вся зала! Наприкінці вистави Чарлі, як дорослий, разом з усіма вийшов вклонитися публіці.

В першому ряді він помітив знайому дівчинку. Ту саму, яка колись стояла з лялькою в руках і дивилась, як він виступає.

– Мамо, мамо! – сказала дівчинка. – Поглянь, це ж той самий хлопчик, котрий подарував мені уявні квіти!!!

– Ні, донечко, – лагідно відповіла мама, – ти, певно, помилилася. То ж був убогий хлопчик з вулиці. А цей – справжній актор!

Чарлі всміхнувся і... вдав, ніби підіймає зі сцени квітку і кидає дівчинці.

– Це він! Це він! – голосно закричала вона. І почала плескати в долоні ще дужче.

Мама нарешті теж упізнала колишнього вуличного бешкетника. Вона помахала йому рукою, а доньці сказала:

– Що ж, можливо, колись ми будемо пишатися цим знайомством! Подивись-но, як його звати?

– Чарлі, – відповіла дівчинка, прочитавши перелік акторів, що був надрукований у програмці. – Чарлі Чаплін...

і вирушає визволяти її з полону потворного чудовиська. От він бореться з чудовиськом, убиває його, рятує принцесу. І повертається додому з перемогою!

І все це – за якусь мить, самими рухами!

Хіба такого можна навчитись?

Чарлі вмить забув про "чарівний ліхтар". Він твердо вирішив: буду клоуном. Таким, як пан Лапен.

І прийшов до директора цирку влаштовуватися на роботу.

ЗЛАМАНИЙ ПАЛЕЦЬ

– Нам не потрібні клоуни! Ніхто не перевершить славетного Лапена! – сказав директор. – Але якщо ти, хлопче, так любиш цирк, то я можу тебе взяти учнем акробата. Проте спочатку скажи, хто ти такий, чи згодні твої батьки й чи ходиш ти до школи?

Ой, скільки запитань, злякався Чарлі. І на всі доведеться відповідати, адже він уже дорослий – йому цілих вісім років!

Тремтячим голосом Чарлі відповів, що батьків у нього немає, що до школи він не ходить, бо мусить заробляти гроші, виступаючи на вулицях.

– Що ж, – зітхнув директор, – тут, у нашому цирку, ти можеш навчитися всього – писати, читати і робити акробатичні трюки.

Так Чарлі став учнем акробата.

Спочатку він страшенно зрадів, що здійснилася його мрія і зовсім скоро він зможе виступати на арені.

Але що то був за труд!

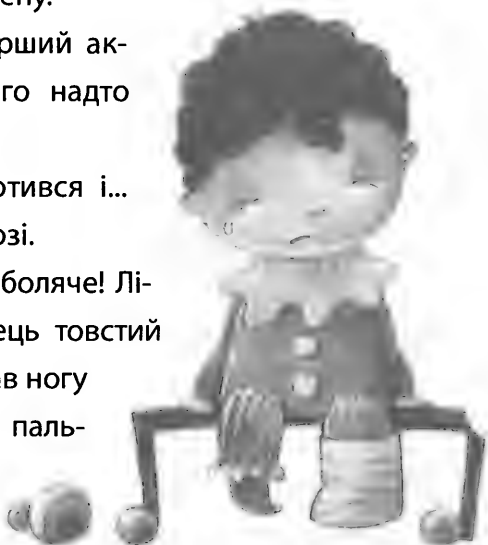
Щодня з ранку до вечора Чарлі робив неймовірні вправи: стрибав, робив сальто, вчився жонглювати, стояти на руках вниз головою. Учень акробата з розпачем збагнув: аби досягти успіху, треба надзвичайно багато працювати.

Один цирковий номер йому не вдавався. То була надскладна вправа. Спочатку він ставав на пальці ніг дорослого акробата, що лежав на спині. Той підкидав хлопчину вгору. Чарлі двічі перекидався в повітрі і приземлявся на арену.

Одного разу старший акробат підкинув його надто високо.

Чарлі впав, покотився і... зламав пальця на нозі.

Як же ж це було боляче! Лікар наклав на палець товстий шар гіпсу, забинтував ногу і наказав не рухати пальцями і не стрибати аж цілий місяць!

ТАЄМНИЦЯ ЧОРНОГО КАПЕЛЮХА

Минулого сторіччя в Лондоні модними були смішні капелюхи з круглим верхом і маленькими крисами. Вони були схожі на перекинуту посудину, тому їх так і називали – “котелками”.

Чарлі дуже хотів мати цього капелюха! Але носити таку річ йому було зарано.

Якось він побачив на вулиці чоловіка в такому чорному капелюсі. І пішов за ним.

Коли Чарлі уважно придивився, то помітив, що той капелюх уже досить пошарпаний і старий. А сурдуг і штани закороткі. І він сам досить незграбний.

За звичкою Чарлі почав копіювати ходу й рухи цього кумедного перехожого. І так захопився, що не помітив, як вони зайшли доволі далеко – в самісіньке середмістя Лондона.

Цікаво, куди квапиться цей дивний панок, подумав Чарлі.

А капелюх раптом зупинився перед вітриною магазину. І заляк, немов укопаний.

Чарлі теж зупинився. І з цікавістю поглянув у вітрину. Там, за прилавком, стояла гарна дівчина в білому фартушку – продавчиня.

Чоловічок у капелюсі простояв перед вітриною цілу годину! Він дивився на дівчину.

І Чарлі раптом зрозумів, що цей смішний незграба закохався, але не наважується познайомитись. Адже на ньому такий вичовганий капелюх і такий куций сурдут! Хіба така гарна дівчина захоче познайомитися з ним?

Чарлі поспівчував неборакові й повернувся додому.

А вночі йому приснився дивний сон. Ніби той чоловічок у капелюсі – це він сам, хлопець із бідного лондонського кварталу...

Чарлі аж прокинувся посеред ночі! У вікно заглядав великий повний місяць. Він світив так яскраво, мов "чарівний ліхтар". І в колі того світла перед очима Чарлі виникали усілякі подиви гідні марення. Він уявляв себе дорослим і поважним паном: ось у нього є великий дім, двійко коней, автомобіль, лаковані черевики і... ціла купа смачних тістечок! А потім у місячному сяйві перед ним виник образ того кумедного закоханого чоловічка в зім'ятому капелюсі...

Чарлі ще довго крутився на ліжку. А потім вирішив: "Як стану Великим Актором – обов'язково запам'ятаю цей образ. І назавжди прославлю його! Адже бути багатим і поштивим паном – це ще не все, до чого треба прагнути в житті! Деколи маленька людина в пошарпаному капелюсі має таке велике добре серце і стільки фантазій, що перед нею може схилитися весь світ!"

Подумавши про це, маленький Чарлі заспокоївся і заснув...

Історія людини в історії людства

Чарльз Чаплін – відомий англійський актор та режисер. Народився в Лондоні 16 квітня 1889 року в родині артистів мюзик-холу. Виступати перед публікою (співати, показувати пантоміму) почав у 5 років. Рано втратив батьків. Перед тим, як його прийняли до театральної трупи "Безмовні комедіанти" Фреда Карно, працював у цирку, перукарні, продавав на вулицях газети... У листопаді 1913 року почав працювати на кіностудії "Кістоун", з чого й розпочалася його кар'єра видатного актора та режисера. Перші фільми, в яких він грав: "Заробляючи на життя", "Дитячі автогонки в Венісі", "Поміж зливами", "Фатальний молоток". Загалом більше тридцяти. Найвідоміший фільм, який зняв як режисер – "Вогні великого міста".

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА НЕ ДЛЯ ДОРΟΣЛИХ 5

ЖАРИНКА З ХАТНЬОГО ВОГНИЩА

(дитинство Блеза Паскаля) 6

ГРАЙЛИВИЙ ВОЛЬФІ

(дитинство Вольфі Моцарта) 30

КАЗКА ДЛЯ КОТА ЛУКОЙЄ

(дитинство Ганса Андерсена) 66

ЩО МОЖЕ ПЕНЗЛИК?

(дитинство Катрусі Білокур) 94

ТАЄМНИЦЯ ЧОРНОГО КАПЕЛЮХА

(дитинство Чарлі Чапліна) 118

Літературно-художнє видання

Серія "Життя видатних дітей"
**Ірен Роздобудько про Блеза Паскаля, Вольфі Моцарта,
Ганса Андерсена, Катрусю Білокур, Чарлі Чапліна**

Літературний редактор Леонід Кононович
Художники Альона Баранова,
Катерина Білетіна,
Альона Котова,
Ольга Новікова,
Олександра Полоскіна
Редактор Марина Саранчук
Дизайн і комп'ютерна верстка Ольга Даниленко
Коректор Олена Мовчан

Підписано до друку 30 03 2007 р
Формат 84×108/32. Папір офсетний
Тираж 3000 Зам № 7–272

Видавництво "Грані-Т"
01023, м. Київ, вул. Шота Руставелі 15 б, оф. 15
Поштова адреса: 01011, м. Київ, а/с 215
Тел./факс: 8 (044) 234-82-73
Відділ збуту: 8 (044) 209-16-42, 8 (044) 288-88-77
grani.tv@gmail.com
www.grani-t.com.ua

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єкта
видавничої справи ДК № 2453 від 27 03 2006 р
Віддруковано у ВАТ «Поліграфкнига»,
03057, м. Київ-57, вул. Довженка, 3

Геніями народжуються чи стають?
Діти бавляться, навчаються, досліджують
навколишній світ крізь призму наївного
сприйняття, іноді не слухаються своїх батьків,
котрі щасливо посміхаються,
дивлячись на їхні перші кроки!

Як вчасно виявити у дитини особливий талант?

Як допомогти їй вибрати правильний шлях?

Сподіваємось, історії геніального дитинства, котрі
написали для Вас відомі письменники у нашій серії

“Життя видатних дітей”, допоможуть пильніше
придивитись до нестандартності вчинків
та суджень своїх дітей.

У книжках серії Ви знайдете цікаві ситуації
і зможете прослідкувати, як у різні часи та
в несхожих культурах діти ставали видатними
особистостями. А чудові ілюстрації допоможуть
уявити – якими ж вони були...

